

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

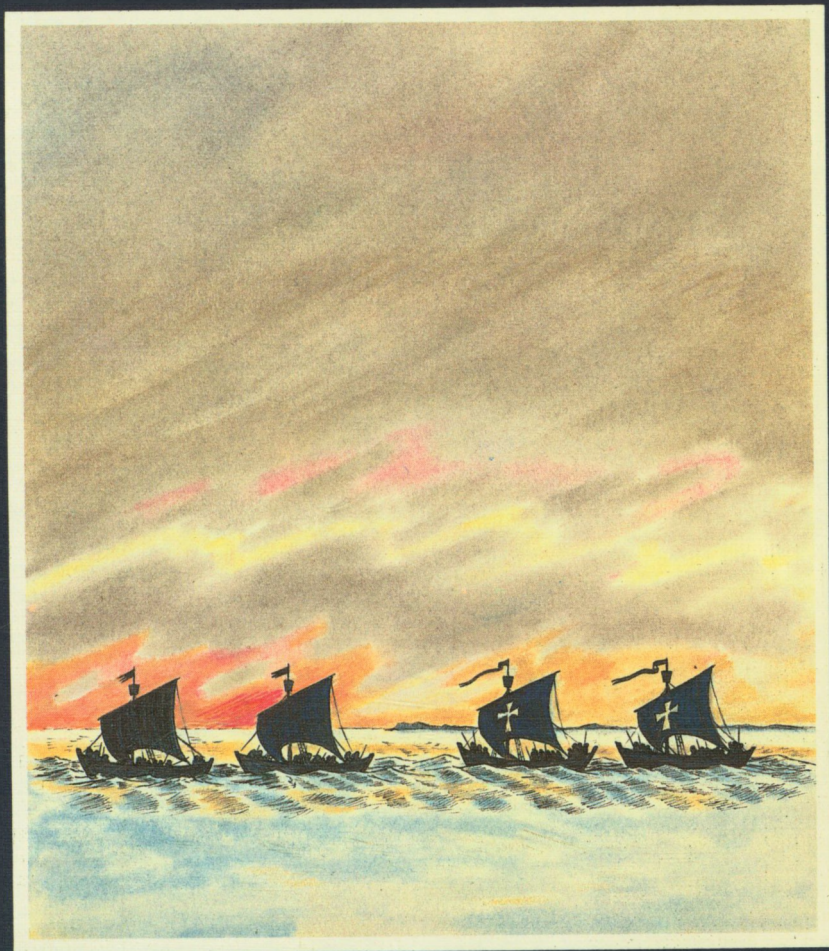
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KONGE · KNEES OG BISP

Venden og Danmark – naboer gennem 1200 år

H. N. GARNER

KONGE
KNEES OG BISP

H. N. GARNER

KONGE
KNEES OG BISP

Venden og Danmark

NABOER GENNEM 1200 ÅR

POUL KRISTENSENS FORLAG

1984

Indledning

I året 1185 antog den danske konge *Knud Valdemarsøn* titlen »*de venders konge*«. Titlen har siden fulgt de danske konger til og med *Frederik IX*, altså gennem ikke mindre end 787 år.

Kong Knud kunne føre titlen efter at have modtaget hyldning fra de vendiske lande *Femern*, *Obotritien*, *Chizzinien*, *Circipanien*, *Rygen*, *Levitiien* og *Pommern* og hermed nåedes for danernes vedkommende et højdepunkt i århundreders politiske forbindelser – på godt og ondt – med østersøvenderne.

Venderne er et slavisk folk og udgør tillige med slovakere og tjekker den vestslaviske folkegruppe. Deres landområde, *Venden*, strakte sig langs Østersøkysten fra *Østpreussen* til *Holsten* og var o. år 800 helt taget i besiddelse af de mange vendiske stammer.

Efter at have fået fast fodfæste i landet, der ved deres indvandring lå hen som et øde urskovsområde, søgte venderne at sikre deres stilling ved opførelsen af en lang række borge, jordvirker med palisader og tårne af træ.

Borgene tjente dels som tilflugtssted for befolkningen, dels som administrativt centrum, idet de var bolig for en borgfoged, som var ansvarlig overfor landsherren. Borgene var ofte tillige ramme om centrale helligdomme for vendernes særprægede, hedenske religion.

De indvandrede stammer dannede fyrstendømmer, hvoraf kun ét, nemlig *Rygen* regeredes af en konge, de øvrige fyrster bar titlen *knees*.*

De enorme sildeforekomster i Østersøen i middelalderen fik venderne til at stå til søs som fiskere og efterhånden tilegnede de sig

* Obotritiens hersker har dog til tider, i det mindste hos de germanske nabofolk, også været kaldt konge.

nordboernes skibsbygningsteknik og blev et folk af dristige søfarere, der i ufredstider, ligesom vikingerne gjorde strandhugst og drev sørøveri.

Da Danmark i den tidlige middelalder igennem flere perioder var svækket af borgerkrige mellem forskellige kongsemner, blev venderne en virkelig trussel for de mindre danske øer og for kystbefolkningen i det hele taget.

Venderne var selv hårdt presset af tysk expansion og søgte at vinde sig mere trygge landområder hinsides havet. En vis vendisk kolonisering havde allerede fundet sted på *Lolland* og *Falster* og enkelte andre steder i landets sydlige egne. En del bevarede, vendiske stednavne minder endnu herom.

Men med en stærkere dansk kongemagt, især under *Valdemar I den Store* og hans sønner, standsedes den mulige vendiske erobring af dansk område, og presset vendtes efterhånden den modsatte vej, idet danske såkaldte korsfarerflåder togtede mod det hedenske *Vendlands* kyster. Overfor det dobbelte pres fra danerne i nord og sachserne i syd måtte venderne vige, så meget mere, som de vendiske fyrstendømmer stod splittet af indbyrdes fejder.

Stamme efter stamme måtte give op overfor overmagten, og hvadenten den danske konge eller de tyske fyrster blev herrer i vendernes lande, blev disse efterhånden germaniserede, befolkningen blev fordrevet eller absorberedes af tyske kolonister.

Danmark havde ikke det nødvendige befolkningsoverskud til at kunne kolonisere i *Venden*. I denne udvikling indtog *Rygen* en særstilling. Beskyttet af havet hævdede øen længe sin uafhængighed, og blev det sidste hedenske venderrige. Som den sidste centralhelighed af den gamle, hedenske religion faldt tempelborgen *Arkona* for et dansk angreb i sommeren 1169, hvorefter *Rygen* sluttede sig til *Danmark*. Herved opnåede øriget endnu en frist som et rent vendisk land, idet den forenede rygensk-danske flåde var i stand til at holde den sachsiske krigsmagt tilbage på fastlandet. Men med en mindskende dansk indflydelse på *Rygen* tog en tysk indvandring til, og o. år 1400 synes også *Rygen* stort set at være germaniseret.

Selvom man endnu enkelte steder langs Østersøkysten kan finde vendiske træk og traditioner blandt befolkningen, er venderne forsvundet som selvstændigt folk, – på to grupper nær, nemlig *sorberne* i *Spreewald* og *Lausitz* syd for *Berlin* og *kaschuberne*, der bebor egnen ved *Stolpe* og *Gdansk* i *Polen*. Skønt Østersø-venderne måtte lide den onde skæbne at forsvinde som folk og nation, blev *Venden* ved med at spille en vigtig politisk rolle for *Danmark* ned gennem tiden. Derfor medtager nærværende bog også en lang række historiske begivenheder og relationer mellem *Danmark* og *Venden* efter år 1400.

Selvom danerne ikke formåede varigt at kolonisere vendisk område, kom forbindelsen med *Danmark* til at spille en vigtig rolle for den kulturelle udvikling i *Venden*, ikke mindst når det gælder kirkelige forhold.

De danske flådetogter mod *Venden* var, som førnævnt, officielt for korstog at regne, og det var da også danerne som på denne måde kristnede *Rygen*.

Øen kom i kirkelig henseende til at høre under *Roskilde Bispestol* til efter reformationen.

Men også på mere fredelig vis bidrog danerne til den kristne mission i *Vendland*, nemlig ved oprettelsen af klostre i missionsmarken. Det var især cistercienserne, der ud fra ordenens danske hovedkloster, *Esrom*, fik betydning i denne henseende.

Det ret unuancerede billede af venderne som et primitivt og barbarisk folk af pirater og strandhugstmænd, som indtil den sene tid har eksisteret i almindelig bevidsthed her til lands, trænger i nogen grad til at revideres.

I virkeligheden var venderne dygtige landmænd, fiskere og dristige søfolk. De var et folk med udpræget retssans, der blandt sig talte store oratoriske begavelser, dygtige politikere og hos hvem håndværk og brugskunst stod højt. Ja selv den ejendommelige vendiske religion med dens mange guder indeholdt visse sider af en rigt udviklet, etisk filosofi. – Gæstfriheden var hellig hos venderne, og deres omsorg for gamle, syge og fattige var gennemført på bag-

grund af deres patriarkalske samfundsform. Samfundets grundelement var den gammelslaviske, landlige storfamilie, som var forpligtet overfor alle sine medlemmer.

Når indtrykket af venderne almindeligvis har været så temmelig ensidigt, skyldes det de historiske kilder der har stået til rådighed, og som her i landet først og fremmest er *Saxos* krønike, der konsekvent fremhæver danernes strålende heltebedrifter.

Der er også ved udarbejdelsen af nærværende bog i høj grad benyttet stof fra *Saxos* værk, men tillige fra flere andre, samtidige historieskrivere (se litteraturlisten), først og fremmest holsteneren *Helmold*. En krønike skrevet af en vendisk forfatter må vi desværre undvære. En sådan ville ellers have gjort de mange troværdige udsagn fra tyske og danske historieskrivere mere nuancerede, og dermed, ved addition af tre nationale synspunkter divideret med tre, – have bragt os noget nærmere den objektive sandhed.

Alligevel er det muligt, ved opmærksom og kritisk læsning af krønikerne og de øvrige kilder til vort emne at fremlægge de historiske begivenheder mere upartisk, end det var muligt for samtidens historieskrivere, og derved få en slags Vendens historie ud af materialet. For middelalderens vedkommende er denne bog en beretning om de politiske relationer mellem vender, sachsere og daner, for senere tidsrum om forholdene mellem *Danmark* og det gamle, vendiske område. Foruden de i litteraturlisten i udvalg nævnte kilder har forfatteren benyttet egne iagttagelser og materiale indsamlet gennem samtaler med lokalhistorikere og arkæologer under flere ekskursioner til *Rygen, Mecklenburg, Femern og Polen*.

Vendens politiske historie er ikke ligefrem opbyggelig læsning med dens endeløse række af krige, hærgninger og forræderi, men burde kunne tjene som en dyrekøbt erfaring for folkene og deres politikere, som en advarsel om ikke igen og igen at begå de selvsamme dumheder, de samme gemenheder, slægt efter slægt.

Vendernes skæbne viser med dyster tydelighed hvorledes et lille folk, trods tapper modstand, kan blive opslugt af overmægtige og hensynsløse naboer.

Årenes række

500-600 De vestlige slaver bryder op fra deres formodentlig oprindelige hjemstavn i det nuværende *Ukraine, Hviderusland* og *Litauen*, de når i løbet af hundrede år til *Bøhmen* og *Østersøen*.

600-700 Vestslaverne når til landet mellem floderne *Saale* og *Elben*.

700-800 Den engelske krønikeskriver *Beda den Ærværdige* nævner, at der bor slaver på *Rygen*.

Obotriterne når frem til det østlige *Holsten*.

Det store område langs *Østersøens* sydkyst er nu befolket af vendernes stammer.

Adam af Bremen beretter, at *Femern* ved 700 er befolket af en vendisk stamme.

Det store område, vestslaverne tager i besiddelse, er næsten folketomt ved deres ankomst.

Der har tidligere boet spredte, sikkert germanske, folkegrupper i landet, men denne befolkning er af ukendte grunde tilsyneladende forsvundet, inden den vendiske indvandring finder sted.

700-ca. 800 *Frankeriget*s kejser *Karl den Store* undertvinger og tvangskristner de hedenske sachsere.

Oprørsforsøg imødegås med terror og deportationer.

Som forbundsfælle i sachserkrigene sikrer *Frankeriget* sig det vendiske *Obotritien*. Frankerne hjælper samtidig obotriterne mod deres stammefrænder mod øst, *wiltzerne*.

Klintekyst på Rygen. Den sagnomspundne ø var allerede o. år 800 beboet af vender og hævdede sig gennem århundreder som et selvstændigt kongerige under indfødte, raniske herskere. (Fot.: Koepke)

798 De sachsiske nord-albingier besejres af obotriterne i et slag på *Swentanafeld* ved *Bornhoved*.

804 De øst-holstenske sachserer deporteres til Rhinegnene, og obotriterne tager deres område i besiddelse.

Danerne drages mere og mere ind i den sachsiske konflikt,

idet kong *Godfred* støtter sachserne. En frankisk og en tilsvarende dansk troppeopmarch langs grænsen fører dog foreløbig ikke til åben krig.

Frankerriget vender i stedet våbnene mod *Bøhmen* og de vendiske *sorber*, som undertvinges.

808 Danerne griber aktivt ind i krigshandlingerne og hærger den blomstrende, vendiske handelsby *Reric*.

Hvor byen har ligget vides ikke med bestemthed. Det nuværende badested *Rerik* ved *Wismarbugten* har fået sit navn i den romantiske periode i 1800-årene, og angiver *ikke* den gamle venderstads beliggenhed.

Obotriterfyrsten *Drosuk* tages til fange og *Rerics* købmænd overflyttes til *Hedeby*.

På tilbagemarchen angribes danerne af en frankisk hærstyrke. Det lykkes danerne at slå sig igennem, men tronfølgeren *Reginald* bliver dræbt.

Efter felttoget påbegynder kong *Godfred* opførelsen af et voldanlæg mellem *Ejderen* og *Slien*, det første *Danevirke*.

809 Frankerne på deres side opfører den stærke borg ved *Itzehoe*, for at sikre sig stadig indflydelse i grænseområdet.

Knees *Drosuk* bliver frigivet af danerne, men da han atter slutter sig til frankerne, skal kong *Godfred* have ladet ham snigmyrde.

817 Obotriter og daner har nu fundet sammen og belejrer under jarl *Glum* den frankiske grænseborg ved *Itzehoe*. Borgen forsvarer hårdnakket, og belejringen må tilsidst ophæves.

834 Ærkebispedømmet *Hamburg* oprettes.

948 Bispedømmet *Oldenburg/Starigard* oprettes i *Vagrien* af tyske missionærer.

- 967 Ridderen *Hermann Billung* erobrer vagrernes hovedfæstning.
- 974 Kejsers *Otto II* går gennem *Dannevirke*, besætter de sydlige, danske grænseegne og opfører fæstningen *Rendsborg*.

- 983 Daner og obotritter er blevet knyttet til hinanden gennem kong *Harald Blåtands* giftermål med *Tove*, datter af knees *Mistivoi*. Et synligt, sandsynligt minde om denne forbindelse eksisterer endnu i form af en runesten i *Sdr. Vissing kirke, Århus Stift*. Stenens indskrift lyder: »Tove lod gøre mindesmærke, Mistivis datter, Harald den Gode Gormssøns kone, efter sin moder«.

Med andre ord – et minde om *Harald Blåtands* svigermor, og om runestenens ophav, den vendiske prinsesse, der blev danernes dronning.

Kongesønnen *Svend (Tveskæg)* går med en hær mod tyskerne i *Sønderjylland*, i voldsomme kampe, især omkring *Hedeby*, og *Rendsborg*, drives tyskerne mod syd. *Svends* morfar, obotriternes knees *Mistivoi* slutter sig til danerne med en hærstyrke, og sammen foretager de et hærgningstog langt mod syd, helt til *Hamburg*, som lægges øde.

- 986 *Svend Tveskæg* gør oprør mod faderen. Kong *Harald* flygter til *Venden*, hvor jomsvikingerne er tro mod deres gamle konge. Fra *Jomsborg* forsøger han at generobre sit tabte danevælde.

Efter et slag på *Helgenæs* såres kong *Harald* alvorligt af et bueskud, da han et øjeblik går af sides i skoven.

Hans mænd sejler ham tilbage til *Jomsborg*, hvor han kort efter dør.

Jomsvikingerne fører en tid krigen mod kong *Svend* videre med vekslende held, men det synes dog til sidst at være kommet til forlig mellem parterne.

- o.1000 I det store søslag ved *Svold* eller *Svolder*, (mul. i strædet syd for *Hiddensø* ved *Rygen*), nedkæmpes den norske kong *Olaf Tryggvasons* flåde af en alliance mellem kong *Svend Tveskæg*, *Jomsborg* og den svenske kong *Olav*.
- o. 1012 *Knees Mistivoi* og *knees Meschislaw* anfører et vendisk oprør mod *Ottonernes Tyskland*.
Der sker kristenforfølgelser i hele *Vendland*, og mange kristne præster lider martyrdøden. Siden trænges venderne atter tilbage af kong *Conrad*.
- 1022 Kong *Knud den Store* foretager et hærgningstogt mod de østlige vender, for at komme forventede angreb mod de danske øer i forkøbet.
- 1024 *Knees Udo* af *Obotritien* bliver myrdet af en sachser. Hans søn *Godskalk* falder hævnende ind i *Holsten* med en hær, bliver siden taget til fange af den sachsiske hertug, løslades atter og drager i landflygtighed til *Danmark*.
Godskalk følger kong *Knud* på *Englandstog*.
- 1043 *Magnus den Gode*, konge af *Norge* og *Danmark*, angriber og ødelægger *Jomsborg*, der ikke vil anerkende ham som konge.
En vældig vendisk hær trænger landværts sydfra op i *Sønderjylland*, der hærages vidt og bredt, uden at angrebet støder på nævneværdig modstand.
Venderhæren tiltræder tilbagemarchen, tungt belæsset med bytte og drivende røvede kvægflokkede foran sig.
Fem – seks kilometer nord for *Hedeby* sluses venderne ind gennem en smal passage, hvor den jyske hærvej går over et kuperet terræn mellem søer, vandløb og moradser.
Her på *Lyrskov Hede* mødes venderne af en norsk-dansk hær, landsat i *Hedeby* af flåden, der er på hjemvejen fra

Jomsborg. Nordmænd og daner bliver ledet af kong *Magnus* og Jarlen *Svend Estridsøn*, den senere danske konge.

Et sagn vil vide, at man inden slaget hørte klokkeklang, og at nordmændene mente at genkende klokken »Glad« i domkirken i *Trondheim*. Oplevelsen toges som et jærtegn om sejr.

Slaget ender med venderhærens totale nederlag, og hermed er grænsen mod obotriterne sikret for en tid.

Saxo vil vide, at kong *Magnus* får sit tilnavn »den Gode« på grund af denne indsats til sikring af sydgrænsen.

Kort efter slaget ved *Lyrskov* bryder *Svend Estridsen* med *Magnus* og begynder sin langvarige kamp for den danske krone.

1047 *Svend Estridsen* bliver ved *Magnus den Godes* død konge i *Danmark*.

Han er med stærke bånd knyttet til obotriternes knees *Godskalk*.

Godskalk har tjent i *Knud den Stores* hird, har i perioder støttet *Svend Estridsen* i hans kamp for tronen og ægter *Svends* datter *Sigrid* eller *Syrithe*.

Obotritien er blevet politisk og militært stærkt, men står stadig i et vist afhængighedsforhold til den tyske kejser. Landet bliver kristnet fra *Tyskland*, og der er oprettet bispedømmer i *Starigard (Oldenburg)*, *Ratibor (Ratzeburg)* og *Mecklenburg*.

Knees *Godskalk* deltager ivrigt i tvangskristningen af venderne.

Siden *Karl den Stores* dage har kejserrigets politik i de nordøstlige grænselande ændret sig stærkt. Da de sachsiske stammer er blevet kristnede, støttes de af kejseren, der nu øver et stærkt tryk mod venderne.

Obotritere, vagrer og polaber trænges tilbage mod øst, og den berømte grænse *Limes saxoniae* bliver de slaviske folks

vestgrænse. *Otto den Store* har i det tiende århundrede bevunget de vendiske fyrstendømmer så langt mod øst, som til *Oder*, og næsten hele *Venden* kommer under kejserens overhøjhed.

Efter kejser *Otto II's* død finder en vis frigørelse af venderne sted, og det påbegyndte missionsarbejde er næsten gået i stå.

Da *Svend Estridsøns* kristne svigersøn kommer på *Obotritens* trone, kommer der atter gang i missionen.

1063 *Godskalk* har den mægtige, tyske kejsermagt bag sig, da han med hård hånd forcerer kristningen af sine undersåtter. Som statsleder i *Tyskland* og medformynder for den umyndige *Henrik IV* står nemlig ærkebiskop *Adalbert af Bremen*.

o. 1066 Vendisk broderkrig mellem de wiltziske stammer. *Obotriten*, *sachsere* og *daner* er indblandet i striden.

1066 Da *Henrik IV af Tyskland* når myndighedsalderen tvinges ærkebisp *Adalbert* af de tyske fyrster ud af regeringen.

Med *Adalberts* fald har den vendiske missionskirke og knees *Godskalk* mistet deres stærkeste støtte.

Der udbryder et blodigt oprør i *Vendland* mod den tyske indflydelse, den forhadte, kristne kirke og knees *Godskalk*. Præster, bisper og læge kristne bliver dræbt, nogle påstås ofret til de gamle vendiske guder, og kirkerne afbrændes. Knees *Godskalk* bliver dræbt af oprørerne.

Den holstenske præst *Helmold* beskriver oprøret i sin »Slavekrønike« og dvæler med sorg og gru ved de kristnes martyrium. Den gamle biskop *Johannes* og munken *Ansver* bliver mishandlet og dræbt, og man aner en let dirren af den ellers så sikre hånd med pennesfjeren, da *Helmold* skriver: »Fyrstinde *Syrithe*, datter af danernes konge, skikkedes af oprørerne i følge med flere kvinder nøgen ud af obotriternes

Miklinburg. Thi hun var enke efter fyrst *Godskalk*, der med hende havde sønnen *Henrik*. «

Oprøret betyder et kraftigt tilbageslag for Vendens germanisering og for den kristne mission. En af dets følger er eksempelvis, at bispesædet i Oldenburg står ubesat i de følgende 84 år.

Oprøret fører tillige til historiens største, vendiske magt-udfoldelse.

Obotriterne forstærker trykket mod *Holsten*, og *Nord-Albingien* bliver i perioder et vendisk skatland.

Vendiske fremstød mod vest fører til *Hamburgs* ødelæg-gelse.

Godskalks søn *Butue* søger med sachsisk hjælp at tilbage-erobre *Obotritien*, men han bliver dræbt, efter at oprørslede-ren *Kruto* har indtaget hans tilflugtssted *Pløen*.

Kruto bliver nu obotriternes knees.

1090 Broderkrig mellem obotritter og vagrer.

1093 *Henrik Godskalksøn* drager i spidsen for en blandet skare af vender og daner til Vendland for at tilbageerobre sin dræbte fars obotritiske herredømme.

Under opstanden i 1066 har han fulgt sin mor, *Svend Estridsøns* datter *Sigrïd* på hendes dramatiske flugt til *Danmark*, hvor han siden har opholdt sig.

I *Obotritien* hersker den gamle, hedenske knees *Kruto*.

Henriks svage styrker kan ikke måle sig med *Krutos*, men da *Henrik* indleder et kærlighedsforhold til *Krutos* gemal-inde *Lavinia*, lykkes det ham at få en sammensværgelse i stand.

Henrik byder *Kruto* til gilde i sin lejr, og da den gamle fyrste »beruset af megen drik« bøjer sig for at gå ud af gildesstuen, hugger en af *Henriks* danske krigere hovedet af *Kruto*. *Henrik Godskalksøn* ægter fyrstinden og vinder på

denne vis *Obotritiens* krone. Han lader sig hylde som knees og »hævner sig på sine fjender«.

Den indre strid svækker obotriterne, og de bliver ved *Schmilau* slået, dog ikke afgørende, af de forenede vagrier og nord-albingier.

Da obotriterne atter får fred indadtil, udstrækker de i knees *Henriks* regeringstid deres herredømme til *brizaner*, *stoderaner* og andre venderstammer, ligesom de fører en ofte sejrrig krig mod ranerne på *Rygen*.

- 1095 Kong *Oluf Hunger* af *Danmark* dør. I hans regeringstid har misvækst og hungersnød svækket danerne, så vendiske fribyttere næsten uhindret har kunnet husere i de danske farvande.

Den sjællandske stormand *Skjalm Hvide* har dog organiseret flere straffeekspeditioner til Venden, og bl.a. tvunget staden *Julin* til at udlevere alle »vikinger«, som har tilhold her. De udleverede bliver henrettet under grufulde pinsler.

Erik I Ejegod bliver dansk konge, og under hans ledelse sker den første danske erobring af *Rygen*, *Skjalm Hvide* bliver kongens jarl i det erobrede land.

Det danske herredømme på *Rygen* får dog ingen større betydning, og synes at have været ganske kortvarigt.

- 1104 Budskabet om kong *Erik Ejegods* død på *Cypern* når til *Danmark*, og hans bror, den fredssæle *Niels* bliver konge.

- 1110 Et vendisk hærtog rettes mod *Hamburg*, hvis omegn hærges. *Grev Godefried* forsøger med en lille styrke at standse venderhæren, men greven bliver dræbt i kampen tilligemed mange af sine folk. Ved denne lejlighed optræder venderne som hovedjægere. De fører grevens afhuggede hoved med sig, og *Godefrieds* slægt må for en større sum indløse hovedet til en kristen begravelse.

- 1111 Hertug *Lothar af Sachsen* overdrager *Adolf af Schauenburg* værdigheden som greve af *Holsten*. Grev *Adolf* og hans søn og efterfølger *Adolf II* virker energisk for kristningen og dermed germaniseringen af de vendiske vagrer.
- 1113 Obotriternes knees, *Henrik Godskalksøn*, truer den danske sydgrænse. *Saxo* angiver som grund til kneesens holdning, at kong *Niels*, der er *Henriks* morbror, har tilbageholdt dennes danske mødrearv.
- Kong *Niels* togter med en del af den danske ledingsflåde mod *Vagrien*, der på denne tid er en del af *Henriks* rige.
- Ifølge slagplanen skal jarl *Eilif* af *Slesvig* støtte flåden landværts med rytteriet. Som den snu politiker han er, har knees *Henrik* imidlertid bestukket jarlen til at tøve, og obotriternes rytterhær hugger alvorligt ind på det danske fodfolk. Da skåningerne støder til hæren, lykkes det dog danerne – med blodige tab – at trække sig tilbage til skibene og stikke til søs.
- Jarl Eilif* bliver dømt for drottensvig og straffet med fortabelse af såvel jarledømme, som arvegods, men obotriternes skibe hærger i de sydlige danske landsdele.
- Også i de indre danske farvande længere nordpå viser der sig vendiske vikingskibe. *Saxo* beretter om en episode, hvor kong *Niels*, der ombord på en færgebåd sætter over *Storebælt*, som tilskuer passivt må overvære, at venderne overfalder et skib, som fører en pengeskat med sig bestemt for *Knud Eriksøn* (*Lavard*). Skatten havner på bunden af bæltet, hvor den sandsynligvis stadig befinder sig.
- 1115 *Knud Eriksøn* (*Lavard*) udnævnes til jarl i *Slesvig*. Han har tilbragt barndomsårene hos *Skjalm Hvide* på *Sjælland*, og er som yngling opdraget ved sachserhertugen *Lothars* hof, hvor han har tillagt sig de tyske fyrsters ridderskikke og feudale levevis.

Den gamle nordiske titel *jarl* ændrer han til *hertug*, han er lensvæsenets og feudalismens første bannerfører i Norden.

Hertug *Knud* viser sig straks at være en effektiv forsvarer af det danske grænseland. Han får hurtigt sat en stopper for den lovløshed, der råder i *Sønderjylland* som følge af krigen med obotriterne.

En fredsføler bliver hånligt afvist af knees *Henrik*, men bliver omgående fulgt op af et regulært fejdebrev.

Det på riddervis udfærdigede fejdebrev kildrer *Henrik Godskalksøns* humoristiske sans. Obotriternes knees har ikke haft megen brug for ridderromantik i sit bevægede liv, og har svært ved at tage sin unge fætter alvorligt. Han kommer dog snart til at erkende, at *Knud* tillige har lært sig riddervæsenets militære færdigheder.

I et overrumplende angreb på *Henriks* borg (mul. Rendsborg) kommer han over kneesen, der med nød og næppe når at redde sig ved flugt. Borgen ødelægges, og *Knud Lavard* begynder en lang række hærgningstogter ind i *Obotriterriget*. *Henrik* kan til slut intetsteds i grænseegnene vide sig sikker for hertugens lynangreb, og der sluttet fred mellem daner og obotritere.

I øvrigt er *Obotritien* under knees *Henrik* en betydelig magt, der stadig udvider sit område mod øst, og undertvinger en del af indlandets stammer. Selv ranernes kongerige på *Rygen*, der af samtiden betragtes med frygtsom respekt, og som regnes for næsten uovervindeligt, bliver en overgang truet af obotriternes magt.

Da ranerne foretager strandhugst ved *Gammel-Lybeck*, bliver invasionen slået tilbage, og da hård frost slår bro over *Strelasund*, går *Henrik Godskalksøn* med en forenet sachsisk-obotritisk hærstyrke over sundet til *Rygen*.

Kun en hastig indgriben af Arkonatemplets ypperstepræst, der selv overfor de halvtkristnede obotritere har bevareret en vældig autoritet, afværger invasionen. *Rygen* køber

sig fred, men da halvdelen af den aftalte sum er betalt sætter tøjvret ind, isen i *Strelasund* bryder op, Henriks tropper er atter afskåret fra at angribe øriget, og betalingen af brandskatten ophører, selvsagt, med det samme.

1124 Biskop *Otto af Bamberg* († 1139), »Pommerns apostel«, indleder sit missionsarbejde blandt pommerinker og levstiter.

1125 Hertug *Lothar af Sachsen*, ved hvis hof *Knud Lavard* er opdraget, bliver som *Lothar II* konge af Tyskland.

1127 Knees *Henrik Godskalksøn* dør, hans to sønner *Knud* og *Swante polk* arver i fællesskab det store obotriterrige. De kommer dog snart til at kives om magten, og begge dør for morderhånd. *Swante polks* søn *Zwinike* arver tronen.

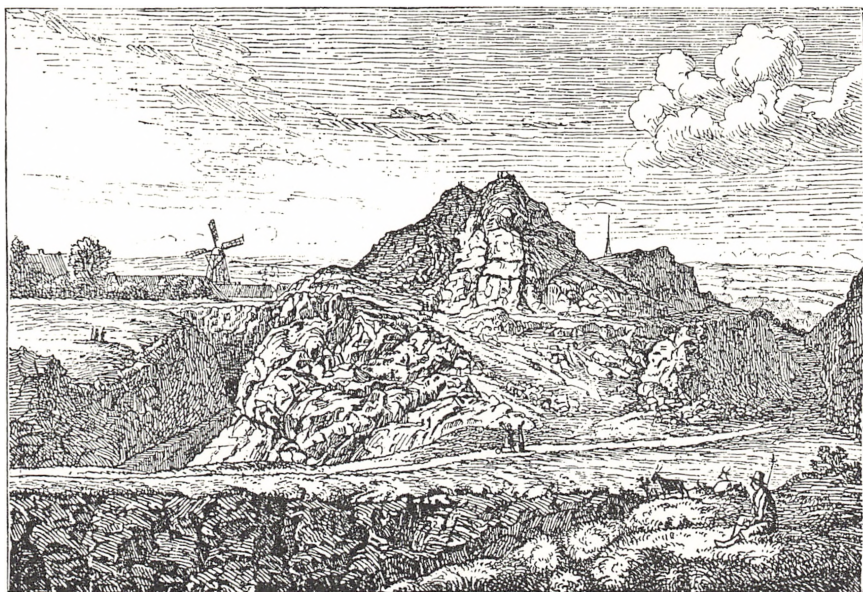
Kong *Niels* togter med støtte fra *Polen* mod den pommeriske knees *Wartislaws I*. Efter et sejrrikt togt holder kongens søn *Magnus* bryllup med den polske hertugdatter *Ricizza*.

Ærkebiskop *Otto af Bamberg* sender munken *Ivan* til ærkebisp *Asser af Lund* for at opnå tilladelse til at missionere på *Rygen*. *Erik Ejegods* erobring af øen er åbenbart stadig anerkendt af den tyske kirke.

Asser svarer henholdende på ansøgningen, ærkebisp *Otto* opgiver planen, og *Rygen* bevares fortsat som den danske kirkes interessesfære.

1129 Knees *Zwinike* bliver dræbt, og dermed uddør hovedlinien af obotriternes gamle fyrstehus.

Da man i *Tyskland* regner med at have lensoverhøjhed over Obotritien, henvender *Knud Lavard* sig til sin gamle ven kong *Lothar II*, og opnår for en stor pengesum og andre gaver bl.a. en guldskoet hest, af kongen at få tildelt titel af obotritisk knees. Kongen sætter personligt kronen på *Knuds* hoved.

Kalkbjerget *Segeberg*, det gamle *Ojlberk*, som *Knud Lavard* befæstede med et blokhus, og hvor kejser *Lothar II* senere byggede sin stærke borg.
(Anonym tegning fra ca. 1850)

Men obotriterne selv er ikke til sinds til at anerkende denne handel om deres land. *Knud* er tilsyneladende mere knees af navn end af gavn.

For at gøre sin magt gældende begynder *Knud* at befæste kalkbjerget *Ojlberk*, det senere *Segeberg* i *Vagrien*.

Fra dette faste punkt behersker han »sit« vendiske rige ved hjælp af sine berømte, pludselige commando-raids.

Det er ved et sådant lynangreb, det lykkes ham at fange obotriternes nationale ledere *Pribizlaw* og *Niclot*.

Den første tilhører en sidelinie af den gamle fyrsteslægt, den sidste er en ærværdig, såkaldt *ældste*.

De to mænd bliver holdt lænkede i et hårdt fangenskab, indtil de anerkender *Knud Lavard* som knees.

Besætningen på Ojlberk-borgen bliver ved grev *Adolf den Ældre af Holstens* svig taget til fange, greven frygter *Knud Lavards* voksende magtposition.

- 1131 Det er ikke kun i *Holsten* og *Venden* *Knud Lavard* har fjender, også i *Danmark* bliver han efterhånden mødt med uvilje. Hans selvbestaltede kongetitel, hans politiske dobbeltstilling som den tyske konges lensmand og den danske konges jarl, hans lyst til at glimre med fyrstelig og ridderlig pragt på den beskedne kong *Niels'* bekostning, skaffer ham en farlig fjende i kongesønnen *Magnus Nielsson*, der selv er konge i *Øst-Götaland*.

Og vide kredse i det danske bondesamfund må i hertugens feudale idéer have set en fare for den personlige frihed og det relativt demokratiske styre, som råder i landet.

Ved juletid slår lynet ned. *Knud Lavard* bliver overfaldet og dræbt i *Haraldsted Skov* på *Sjælland* af kong *Magnus Nielsson* og hans mænd.

Efter *Knuds* død deles *Stor-Obotritien* mellem *Pribizlaw* og *Niclot*, således at *Pribizlaw* bliver obotriternes knees, medens *Niclot* kommer til at herske over vagrier og polaber.

I Danmark bliver mordet på *Knud Lavard* signalet til den endeløse række af uroligheder, borgerkrige og tronstridigheder, som med kun korte afbrydelser varer ved i mere et kvart århundrede. De mange år med indre stridigheder, svækker i høj grad landet, og svækkelsen giver de vendiske vikinger gode vilkår i de danske farvandes krinkelkroge. De lave, grønne øer bliver idéelle mål for strandhugstmænd.

Det er i disse år kystlandskaberne affolkes. Befolkningen bliver slæbt bort til slavemarkederne i de vendiske byer eller trækker sig tilbage til landets indre. Mest lider de mindre øer under hærgningerne. *Lolland* bliver et vendisk skatland. Falstringerne arbejder, spiser og sover med våben i hånd, og *Fyn* bliver ifølge *Saxo* næsten affolket.

Og det er i disse år *venderskrækken* opstår blandt danerne.

Det er denne tilstand, der får en *Helmold* til at skrive:
»– thi det er kun i borgerkrige danerne viser styrke«.

- 1134 *Lothar II*, der året i forvejen er kronet som kejser, tager initiativet til opførelsen af den stærke borg *Segeberg* på tomten af *Knud Lavards* gamle blokhus på kalkbjerget *Ojlberk*. Venderne deltager højst modvilligt i byggeriet, hvis formål de ingenlunde er blinde for.

Med *Segeberg* som fast støttepunkt forceres inden længe germaniseringen af *Vendland* gennem indvandring af tyske og nederlandske kolonister. Kolonisterne får især indpas i områder, hvorfra venderne under fejder er fordrevet.

Når de fordrevne siden forsøger at vende tilbage til deres hjemstavn, finder de pladsen optaget af indvandrerne.

Det hænder, at det lykkes for venderne at fordrive eller tilintetgøre kolonisterne, men disse bliver dog sluttelig overalt den sejrende part.

Den tyske erobringsteknik, og forholdene i det hele taget, minder slående om de senere indianerkrige i Nordamerika.

- 1135 Hertug *Boleslaw af Polen* tager *Rygen* og *Pommern* som len af kejser *Lothar II*. Pommerinkerne er tidligere undertvunget af polsk-danske tropper, men de frygtede raner på *Rygen* synes at have bevaret deres lille kongerige fuldstændigt fri af enhver tysk og polsk overhøjhed.

Boleslaws lensoverhøjhed over *Rygen* har således blot været nominel, men alligevel kommer han herved i kollision med danske interesser. Kong *Erik Emune* fatter interesse for sin far, *Erik Ejegods* tidligere erobringer.

- 1136 Kong *Erik Emune* har trods sit upopulære styre, (han er kong *Niels'* totale modsætning, og som sin bror *Knud Lavard* en typisk ridderfyrste med feudale idéer), haft held til at samle

de danske landsdele under sit scepter, eller måske snarere under sit sværd.

Han samler ledingsflåden, ifølge *Saxo* i alt 1100 skibe.

Flåden togter mod *Rygen*, dels for at tugte ranerne for deres strandhugster, dels for at hævde den påståede danske højhedsret over øriget.

For første gang medtager den danske ledingsflåde rytteri på skibene, en fremgangsmåde, som allerede *Wilhelm Erobreren* har praktiseret, da han i 1066 indvaderer *England*, og som venderne ved visse lejligheder også har benyttet.

Angrebet på *Rygen* lykkes for danerne. Tempelborgen *Arkona* bringes til overgivelse, og en kristen præst indsættes i stedet for den hedenske ypperstepræst.

Næppe er imidlertid den danske flåde borte, før ranerne jager den danske præst ud af landet og falder tilbage til de gamle, hedenske guder.

En vendisk flåde hærger den norske by *Kongshelle*.

- 1137 Kejser *Lothar II* dør undervejs hjem fra et felttog på *Sicilien*. Hans efterfølger er *Conrad III*.

Der udbryder en tysk borgerkrig, som giver de hårdt trængte, vestlige venter et velkomment pusterum.

Kong *Erik Emune* bliver dræbt, hans søstersøn *Erik Hagensøn (Lam)* bliver konge. I hans kongetid får de vendiske flådetogter mod *Danmark* påny et faretruende omfang.

- 1138 Den vagriske knees *Pribislaw* overfalder de sachsiske nybygere ved *Segeberg*, samtidig angriber knees *Race* af *Obotritien* *Pribislaws* residens *Gammel-Lybeck*, der lægges øde.

Sachsere og holstenere benytter de indbyrdes vendiske fejder til at føre en udryddelseskrig mod vagrer og polaber.

- 1139 Krigen i *Øst-Holsten* fører til vendisk sammenbrud. De overlevende slaver er trængt ud mod kysten i nord. Deres

landområde er decimeret til en smal landstrimmel omkring *Lytjeburg* og *Oldenburg-halvøen* nord for *Lybeckbugten*, et fyrstendømme omtrent af *Lollands* størrelse.

Saxerne fremskynder den germanske kolonisering af det erobrede og nu folketomme land.

- 1143 Kong *Erik Lam* gør en række forsøg på at udruste den danske ledingsflåde til vendertog, men alle hans anstrengelser for at komme vendernes strandhugster til livs mislykkes ganske. Kongen må oven i købet døje den tort, at han på en overfart mellem *Sjælland* og *Fyn* bliver angrebet af vendiske fribyttere, der erobrer kongens fartøj, efter at denne med nød og næppe har bragt sig i sikkerhed i land.

En mængde germanske kolonier grundlægges dette år i det tidligere vagriske *Øst-Holsten*.

Hollandske og frisiske nybyggere placeres på de mest udsatte steder langs den vendiske grænse i nord, medens de mere beskyttede bygder i nærheden af ørnereden *Segeberg* befolkes med tyskere fra *Holsten* og *Westphalen*. I stedet for det nedbrændte *Gammel-Lybeck* grundlægger hertug *Adolf af Holsten* det nye *Lübeck* lidt højere oppe ad *Saalefloden*.

- 1146 Kong *Erik Lam* dør, og *Danmark* bliver delt mellem hele tre kongsemner. Det splittede rige kastes atter ud i indre stridigheder, som udmarver landets kræfter og tærer hårdt på dets ressourcer.

Svend, Knud og Valdemar – tiden kommer til at vare i elleve bedrøvelige år.

Danernes afmagt under borgerkrigene byder de betrængte, vestlige vender på et fristed i de danske farvande.

De sejrrige tyskere er ikke, som kystvenderne, søfarende folk, og på deres hurtigtsejlende skibe er venderne i relativ sikkerhed under togterne til de danske kyster.

Bernhard af Clairvaux' utrættelige indsats for korstogstan-

ken bærer nu frugt. Fra alle egne af Europa stilles troppestyrker til rådighed for 2. korstog.

Den enorme korshær er simpelthen for stor til, at man kan tænke på med tidens transport- og forsyningstekniske stadi at overføre alle tropperne til krigsskuepladsen i den nære orient. I stedet deler man styrkerne i flere hærkorps, hvoraf et skal deltage i kampen mod det islamiske *Almohade-rige* i *Spanien*. En anden hærstyrke vender sig mod de hedenske vender, medens hovedstyrken drager til det hellige land.

- 1147 En pavelig bulle erklærer officielt kampene mod venderne for korstog, og det bliver ifølge sagens natur først og fremmest tyskere og nordboer, som udgør 2. korstogs nordlige hærstyrke.

Den obotritiske knees *Niclot (Nuklet)* får underretning om korsfarerhæren og søger forgæves at få hjælp mod den truende fare. Obotriternes tidligere allierede grev *Adolf af Holsten* undslår sig for at støtte venderfyrsten mod den uhyre overmagt.

Knees *Niclot*, som helst havde undgået fjendtlighederne, beslutter sig da til at slå først og hårdt. Forinden advarer han dog grev *Adolf*, så denne kan hjælpe de *holstenske* nybyggere i *Vagrien* i sikkerhed bag den gamle grænse. De øvrige kristne nybygder overraskes ved hurtige, vendiske rytterangreb.

Korsfarerhærens hovedstyrke viser sig lidet effektiv og stærkt belastet i politisk henseende. Den bliver ledet af to tyske bisper og markgrev *Albert der Bär* (Bjørn) og belejrer ikke blot det hedenske *Demmin*, men også *Szczecin*, hvor den af ærkebisp *Otto af Bamberg* kristnede knees *Ratibor* opholder sig tillige med *Adalbert*, *Pommerns* første biskop. Det lykkes dog *Adalbert* at få korsfarerhæren til at ophæve belejringen.

På initiativ af ærkebiskop *Eskil af Lund* og provst *Kjeld af Viborg* udruster de danske konger *Svend* og *Knud* en korsfa-

rerstyrke, der forener sig med sachserne til et angreb på *Obotritien*.

Den af knees *Niclot* anlagte by *Dobin*, som antagelig har ligget ved *Wismarbugten* indenfor øen *Poel*, bliver belejret af de allierede.

Togtet bliver dog en fiasko, da en flådestyrke fra *Rygen* falder over den skånske flådeafdeling, som er sat til at bevogte de danske skibe. Skåningerne bliver nedkæmpet, danerne må hæve belejringen af *Dobin* og drager hjem på de tiloversblevne skibe.

Jyderne har lidt mindst ved nederlaget, og under bitre rivninger skilles danerne.

Det 2. korstogs krigsførelse i *Vendland* går i stå. *Albert Bjørns* og *Henrik Løves* vasaller er imod ødelæggelsen af deres gode skatlande, danerne har lidt nederlag og holstenerne intet udrettet.

Nogle vender lader sig for et syns skyld døbe, og en del kristne fanger frigives, ifølge *Helmold* dog kun gamle og udslidte mennesker. Stærke og arbejdsføre fanger forbliver i trældom.

Og de vendiske vikingskuder fortsætter deres kapertogter i *Østersøen*.

1149-1150 Bispedømmet i *Oldenburg* i *Vagrien* bliver genoprettet.

Colbatz-årbogen beretter lakonisk, at der er kamp ved *Arona*, og at slaverne drager mod *Skåne*.

1151 *Kong Svend* lader bygge borge mod venderne på begge sider af *Storebælt*. Begge borge skal være blevet ødelagt af venderne.

På *Fyn* finder et voldsomt slag sted mellem en kongelig hær og en vendisk invasionsstyrke.

I *Roskilde* opstår under høvdingen *Vedemanns* ledelse et krigersamlag, rettet mod de vendiske vikinger. Samlaget er

nærmest en slags korsfarer-brøderskab, der dog ikke får officiel endsige kirkelig status som en ridderorden.

I praksis betyder Roskilde-brødrenes virke uskadelliggørelsen af et lille hundrede vendiske krigsskibe og befrielse af et antal kristne fanger.

Omtrent ved denne tid fører holstenere og obotritter fejde mod chizziner og circipaner, hvis hedenske hovedtempel bliver ødelagt.

- 1153 En vendisk hærstyrke går i land ved *Udesundby* på *Sjælland* og retter et faretruende angreb mod kong *Svends* residens *Roskilde*. Et hurtigt udfald fra byen volder stort mandefald blandt venderne, og deres flåde tager flugten. *Saxo* beretter om vendernes hærgningstog mod *Danmark* på denne tid:

»*Jyllands* østkyst fra *Vendsyssel* til *Ejder* er øde og forladt af alle indbyggere, også det sydlige og østlige *Sjælland* ligger hen som øde hede og endnu værre ser det ud på de mindre øer«.

Kong *Svend* forsøger ved at betale en stor pengesum til hertug *Henrik Løve af Sachsen* at få denne til at tvinge venderne tilbage fra strandhugsterne i *Danmark*, men resultatet er negativt.

- 1156 Biskop *Gerold* drager om vinteren med sit følge gennem *Vagrien* til *Oldenburg*. Undervejs ødelægger han og hans følge guden *Proves* hellighedom.

Hos den gæstfrie høvding *Thessemar* finder biskoppen danske, kristne præster som mishandlede trælle, som *Gerold* dog ikke finder mulighed for at hjælpe.

Blandt de forsamlede vagrer føres en religiøs og politisk diskussion mellem biskoppen og knees *Pribislaw*, hvorunder *Pribislaw* med udfoldelse af den berømte vendiske talekunst redegør for sit folks vanskelige stilling under det tyske pres,

et pres, der driver vagrerne til havs og til strandhugst hos danerne.

Bisp *Gerold* indvier i overværelse af grev *Adolf* den nye kirke i *Oldenburg*, kirkens første præst hedder *Bruno*.

Vagrerne korsfæster en daner. Præsten *Bruno* indberetter det skete til grev *Adolf*, som straffer gerningsmændene med bøder og definitivt afskaffer denne art dødsstraffe i landet.

1157 *Fyn* hærges alvorligt af en vendisk flåde.

Kong *Svend*, som i 1154 er drevet i landflygtighed under de evindelige borgerkrige, vender tilbage til *Danmark* i spidsen for en vendisk flåde.

Henrik Løve har beordret sine vagriske og obotriske vassaller i våben til hjælp for *Svend*.

Svend okkuperer de sydlige øer og tager ophold på *Lolland*. Støttet af de vendiske styrker får kong *Svend* atter del i riget (*Skånelandene*), der bliver delt mellem de tre kongsemner.

Efter blodgildet i *Roskilde*, hvor kong *Knud Magnussøn* bliver myrdet, kastes de plagede daner atter ud i indbyrdes krige, der afsluttes med slaget på *Grathe Hede*, hvor kong *Svend* bliver dræbt.

Valdemar I den Store bliver *Danmarks* enekonge.

1158 Den nyudnævnte biskop i *Roskilde Stift*, *Absalon*, fordriver nord for *Skelskør* med en håndfuld huskarle en vendisk flådestyrke på fireogtyve skibe.

Århus by lider under kraftige, vendiske angreb, og på *Falster* må befolkningen udstå en vendisk belejring i folkeborgen *Falsters Virke*.

Hertug *Henrik Løve* tvinger grev *Adolf af Holsten* til at afstå den blomstrende, unge handelsby *Lübeck*.

1159 Kong *Valdemar I's* første vendertog med ledingsflåden. Togtet går mod *Rygen*, men stormvejr splitter flåden, og skrækken for ranerne får den decimerede flådestyrke til at ændre sit mål, og man hærger i stedet det lille land *Barth* på fastlandet sydvest for *Rygen*.

Togtet er i virkeligheden stort set en fiasko, men har stor psykologisk betydning for danerne og følges op af et nyt flådetog om høsten. Atter sættes kursen mod *Rygen*, hvor egnen omkring *Arkona* bliver hærget og en forsvarsstyrke bliver slået.

Den danske sejr følges af en blodig massakre på de flygtende raner.

I dette togt deltager *Prislaw* på danernes side, han er søn af obotriternes knees *Niclot*, men er fordrevet fra sit fædreland, da han er gået over til kristendommen.

1160 Medens *Henrik Løve af Sachsen* og *Adolf af Holsten* har været på udenlandsfærd, benytter obotriter og vagrer sig af situationen til på eget initiativ at foretage hærgningstogter til *Danmark*.

Da hertugen og greven atter vender hjem, foretager de sammen med kong *Valdemars* flåde en straffeekspedition mod de vestlige vender.

Danernes flåde hærger øen *Poel* og fastlandets kyster, medens sachserne og holstenerne angriber venderne landværts.

Knees *Niclot* lader selv borgene *Schwerin*, *Mickelinburg*, og *Dobin* afbrænde, for at koncentrere sine styrker i den stærke fæstning *Wurle (Werle)* ved *Warnowfloden*.

Under en rytterfægtning bliver knees *Niclot* dræbt af sachserne. Hans kristne søn *Prislaw* er danernes vejviser under krigen. Obotriternes ærbødighed for deres fyrstehus er så stor, at ingen vover at skade *Prislaw*, skønt han optræder som fjende af sit folk.

Den danske flåde trænger ind i *Warnows* munding, hvor

en vendisk flådeafdeling bliver erobret, hvorefter danerne afbrænder *Rostock* og ødelægger byens hedenske helligdom. En flåde af raner og pommerinker forsøger at spærre den danske flåde inde i flodmundingen, men bliver jaget på flugt.

Efter knees *Niclots* voldsomme død sætter hans to øvrige sønner *Pribislaw* og *Wartislaw* borgen *Wurle* i brand og flyer med deres krigere ud i landets tætte urskove.

Der sluttet omsider fred, og *Henrik Løve* sætter sig for alvor fast i *Obotritien* og deler landet ud til sine tro tyske vasaller. *Niclotsønnerne* beholder kun herredømmet over *ciz-ziner* og *circipaner*. *Sachserne* indkalder flamske nybyggere til det erobrede *Mecklenburg*.

Markgrev Albert Bjørn (der Bär) af *Brandenburg* hærger landet omkring *Havelfloden* og fordriver de vendiske stammer *brizaner*, *stoderaner* og *balsamer*. I stedet indkalder han hollændere og flamlændere som nybyggere i det folketomme land.

Efter kampen ved *Rostock* sejler den danske ledingsflåde til *Rygen*, hvis sydlige del bliver hærget. Flåden sejler dernæst til *Walunga* (v. *Schaprode*), hvor man går i forhandling med ranerne.

Det lykkes ranernes udsending, den store taler *Dombor*, gennem et fremragende diplomati at skaffe *Rygen* fred, hvorpå danerne sejler hjem.

1162 En forenet flådestyrke fra *Danmark* og *Rygen* (!) angriber det uafhængige, vendiske *Wolgast*, men knees *Bugislaw af Pom-mern* optræder som mægler og får en fredsslutning i stand.

Wolgast anerkender kong *Valdemars* lensoverhøjhed og forpligter sig til at standse alle fribytterskibe, som fra *Peene-mundingen* vil angribe *Danmark*.

Ranernes hærting afviser overfor sachserhertugens repræsentant på flådetogtet *Henrik af Ratzeburg* det sachsiske krav

på *Rygen*. Afvisningen af kravet, som med fyndig kraft fremsættes af »ældsten« *Maske*, er givetvis bakket op af kong *Valdemar*.

En koloni af westphalske nybyggere slår sig ned i polaber-nes land.

- 1163 Ifølge Knytlingesaga synes *Henrik Løve* at øve pres mod *Rygen* for at opnå lenshøjhed over øriget, men da kong *Valdemar* derfor begynder at udruste sig til et nyt flådetogt, overbringer ranerne ham en forsikring om troskab, og det påtænkte togt bliver opgivet.

Niclotsønnerne *Wartislaw* og *Pribizlaw* gør oprør mod deres sachsiske undertrykkere og prøver at generobre det tabte *Obotritien*.

Henrik Løve slår hurtigt og hårdt igen, går ind i cizzinerlandet og indtager fyrsteborgen *Wurle*.

Den ældste knees, *Wartislaw* bliver taget til fange.

Efter disse begivenheder søger *Pribislaw* fred, men efter fredsslutningen beholder sachserne *Wartislaw* i fangenskab som gidsel.

Bispesædet i *Oldenburg* flyttes til *Lübeck*.

- 1164 Den fangne knees *Wartislaw* sender hemmeligt sin bror budskab med opfordring til ny opstand, idet han håber lettere at genvinde friheden på denne måde.

Pribislaw søger da støtte hos de østlige vender og hejser påny oprørsfanen mod de forhadte sachser. Han erobrer i februar måned *Mecklenburg*.

Pribislaw udfolder sit oratoriske talent foran de germanske nybygges borge og lover fri afmarch med sikkerhed for liv og løsøre.

Henrik Løve reagerer med vanlig hurtighed, og betydelig mindre humanitet, på det vendiske oprør.

Den fangne *Wartislaw* bliver øjeblikkelig hængt, og en

Kort over *Rygen* med de vigtigste stednavne anført.

sachsisk hær marcherer mod nordøst, for efter aftale med kong *Valdemar* at møde den danske flåde ved *Peenefloden*, hvor man vil angribe den vendiske hovedfæstning *Demmin*.

Biskop *Absalon* møder op på *Rygens* landsting og får kong *Tetislaw* til at støtte danerne med en hjælpeflåde.

Henrik Løve sikrer sig overgangen over *Peene*, hvorpå han deler sin store hær i to dele. Fortroppen, der ledes af greverne *Adolf af Holsten*, *Henrik af Ratzeburg*, *Gunzelin af Schwerin* og *Regnald af Ditmarsken* bliver overfaldet i sin feltlej. Den vendiske hærstyrke, som udfører aktionen oplever ifølge *Saxo* et jærtegn i form af »et rædsomt utyske, der flagrede hen over mændenes hoveder«. De tager dette for et godt varsel og angriber overraskende og hurtigt.

Grev *Adolf af Holsten* og grev *Regnald* bliver dræbt i indgangen til lejren. Sejren synes at være venderne vis, da det lykkes grev *Henrik* og grev *Gunzelin* at samle de vigende sachserne omkring deres bannere til et modangreb.

Vendernes sejr vendes nu til nederlag, og da *Henrik Løve* får nys om sine vasallers skæbne, lader han i harme sin hær feje hen over landet.

Demmin, som de flygtende indbyggere selv har sat i brand lader han jævne med jorden, og det ligeledes forladte *Gützkow* svider han af.

Kong *Valdemar* rykker ind i det mennesketomme *Wolgast* og forsyner fæstningen med en besætning under ledelse af høvdingen *Vedemann*.

Usedom by afbrændes af de flygtende beboere.

Efter at have fjernet forskellige afspærringer sejler den danske flåde op ad *Peene* til *Stolpe*, hvor man efter aftale skal mødes med den sachsiske hær. Trods angreb fra vendiske guerillastykker på begge flodbredder forenes de allierede, flåden danner bro for sachserhæren, hvorsomhelst denne vil gå over floden.

Overfor denne fare kapitulerer *Pribislaws* forbundsfæller.

Herredømmet over *Levtiterlandet (Wolgast)* deles mellem kong *Tetislaw af Rygen*, *Prislaw Niclotsøn*, kong *Valdemars* tro vasal, og knees *Kazimar* af Pommeren. *Henrik Løve* skal beholde de af sachserne erobrede borge, og *Peenes* munding bliver lukket for fribytterskibe.

Bisperne *Absalon af Roskilde* og *Svend af Århus*, kongesønnen *Christoffer* og høvdingen *Buris Henriksøn* forsøger med nogle sjællandske krigere at hævde *Wolgast* som en dansk besiddelse.

Efter at have bjerget årets høst opgiver de særprægede nybyggere dog kolonien.

Også kong *Tetislaws* folk opgiver efter en strid med pomerinkerne at holde *Wolgast* og drager hjem til *Rygen*.

Knees Pribislaw søger efter det mislykkede oprør tilflugt hos de pommerske vender.

- 1165 Den noget ustabile alliance mellem kong *Valdemar* og *Henrik Løve* synes at vakle. Hertugen forlanger, at danerne skal afholde sig fra flådetogter til områder, der beherskes af sachsernes vasaller i *Pommern*.

Ifølge *Saxo* bryder *Rygen* efter pres fra *Henrik Løve* med kong *Valdemar* og går i åben krig mod danerne.

Valdemar I's lille søn *Knud* bliver hyldet som dansk tronfølger.

- 1166 Om foråret dansk flådetogt til *Rygen*, hvor landskabet *Wit-tow* bliver hærget. Flåden deler sig, og en styrke ledet af bisp *Absalon* falder over halvøen *Zudar*, som med en del af omegnen hærges med ild og sværd. Et vendisk udfald, antagelig fra kongeborgen *Garz (Karentia)*, bliver slået tilbage, hvorefter flåden vender hjem.

Nyt flådetogt mod *Rygen* om høsten. Danerne ødelægger sæden på markerne. Et udfald fra tempelborgen *Arkona* mislykkes for venderne, som bliver slået tilbage.

En planløst gennemført belejring af *Arkona* bliver dog ophævet, hvorefter flåden går mod det høje, skovklædte *Jasmund*.

Her afsvides landsbyerne systematisk, og da en lovet sachsisk undsætning udebliver, går ranerne i forhandling

med kong *Valdemar* på *Strelø (Dänholm)*, hvor der slutes fred.

Krigen med *Rygen* er dog ikke kong *Valdemars* eneste udenrigspolitiske vanskelighed. Fjendskab med *Norge* og *Pommern* truer *Danmark* på to fronter.

Kong *Valdemars* betroede mand, venderætlingen *Godskalk*, påtager sig en sendefærd til *Pommern*, hvor det lykkes ham med veltalende argumenter at rejse en opstand mod sachserne.

Dette er høj over høj, når man erindrer den sachsisk inspirerede fejde, ranerne har ført mod *Danmark*.

Blandt *Godskalks* bedste argumenter for opstanden i *Pommern* er den iøjnefaldende forskel på sachseres og daners vendertog.

Danernes flådetogter tager først og fremmest sigte på at ramme de vendiske fribytterflåders baser, og derved forhindre hjem søgelse og hærgning af de syddanske kyster. Man søger herigennem tillige at hævde et dansk herredømme over Østersø-handelen. Men danerne har hverken vilje eller evne til for alvor at kolonisere og danisere de vendiske lande.

Sachserne, derimod, lader omgående tyske eller nederlandske nybyggere rykke ind i erobrede områder, og de flygtende vender er derefter afskåret fra at vende tilbage til deres bygder, men må friste en kummerlig, hensygnende tilværelse i urskove og sumpe.

- 1167 Knees *Pribislaw*, der har søgt tilflugt blandt pommerinkerne, anfører deres oprørshær. Hæren gør det åbne land usikkert, medens de sachsiske borge, med undtagelse af *Illow*, udholder stormløbet.

Angrebet føres delvis i den danske konges navn, og *Henrik Løve*, der er indviklet i en alvorlig fejde med flere nordtyske fyrster, søger påny at nærme sig kong *Valdemar*.

En aftale kommer i stand, besejlet af en trolovelse mellem de respektive fyrsters spæde børn. Efter et møde ved *Ejderen* drager sachserne og daner påny som allierede mod venderne.

Absalon bygger en borg ved fiskerlejet *Havn*. Tilligemed en del andre borge, er denne et led i det danske kystforsvar mod venderne.

Knud Prislawsøn bygger *Nyborg*, *Esbern Snare Kalundborg*, og kong *Valdemar Vordingborg* og borgen på *Sprogø*.

Desuden bygges borgene *Tårnborg (Korsør)*, *Gottorp* og *Nordborg* på *Als*.

- 1168 Hertug *Henrik Løve* går landværts mod *Demmin*, og kong *Valdemars* flåde hærger landet omkring *Wolgast*, samt afbrænder *Osna* by (*Usedom*), som er under genopbygning. Overfor det hårde tryk fra de allierede styrker må venderne give op. De flygter til skovs, men må snart, medtagne af sult og lidelser, i stort tal overgive sig til danerne.

Herved redder de ganske vist det nøgne liv, men danerne sælger dem uden barmhjertighed som trælle til *polaberne*, *sorberne* og *böhmerne*.

Pribislaw slutter omsider fred med *Henrik Løve* og bliver atter knees for sit arveland *Obotritien*.

Han må dog afstå fra herredømmet over *Schwerin* og sværge lensed til hertugen.

- 1169 *Rygens* svagt funderede tilknytning til kong *Valdemar* afbrydes af ranerne, hvorfor kongen udbyder den danske søleding til »korstog«.

En udsending fra *Rygen* forsøger ifølge *Saxo* at afværge angrebet, men da dette diplomati mislykkes, følger gesandten med den danske flåde på *Absalons* skib (!).

Som repræsentanter for *Henrik Løve af Sachsen* medfølger dennes vendiske vasaller *Casimir* og *Bugislaw af Pommern* samt *Pribislaw af Obotritien*.

På *Rygen* findes over en snes mere eller mindre velbevarede, vendiske borgvolde. Disse anlæg, der ofte har meget store dimensioner tjente den raniske befolkning som tilflugtssteder i ufredstider.

Flåden gør strandhugst og plyndrer flere steder langs *Rygens* kyster. Sluttelig koncentrerer danerne sig om en belejring af tempelborgen *Arkona*.

Arkona er *Vendlands* stærkeste borg og den gamle, vendiske religions sidste hovedhelligdom.

Der fældes tømmer til belejringsmaskiner, men inden disse er færdigbygget, lykkes det på ret lemfærdig måde for danerne at bringe *Arkona* til overgivelse. Under heldige omstændigheder får danerne stukket trævirket på borgvolden i brand. Såvel portttårn, som palisadeværk bliver flammernes bytte, og efter en ganske kort kamp langs volden indledes

fredsforhandlinger. Trods de danske ledingsbønders protest sluttes en hurtig fred.

Guden *Svantevits* billedstøtte bliver styrtet og templet ødelagt, medens den berømte tempelskat skal udleveres til kong *Valdemar*. Alle kristne fanger skal frigives, ranerne skal modtage den kristne dåb, og der skal bygges kirker i landet. Endelig skal landet være kongen skatskyldigt og lyde danernes ledingsbud.

En af kong *Tetislaws* mænd, *Granza*, der har opholdt sig i *Arkona* under belejringen søger på *Absalons* vegne kontakt med den befæstede kongeby *Garz* (*Karentia*), og udvirker et møde mellem kong *Tetislaw* og de danske høvdinge.

Bisperne *Absalon* og *Svend af Århus* sejler med 30 skibe omkring *Rygen* og lægger ind ved øens sydkyst, antagelig ved *Puddemin* vig. Her venter *Granza*, kong *Tetislaw* og hans bror knees *Jaromar* med en del vendiske stormænd på kysten.

Der forhandles da ombord på *Absalons* skib.

Hele det rygenske kongerige opnår fred med danerne på omtrent samme betingelser, som ved *Arkonas* overgivelse.

Kong *Tetislaw* beholder sin trone, men anerkender kong *Valdemar* som sin lensherre. Ranerne skal antage den kristne tro, og kommer i kirkelig henseende under *Roskilde Bispestol*.

Bisperne *Absalon* og *Svend* drager med en lille skare folk i følge med knees *Jaromar* til *Garz*, for at modtage kongeborgens overgivelse. Fæstningsbyens tre stokværk høje huse er overbefolket af flygtninge, men der findes tillige en hærstyrke på 6000 mand.

Bisperne med deres følge ødelægger byens tre hedenske templer, hvis gudestøtter æres højt som lokale guddomme.

Siden foretages massedåb af de hedenske raner, ligesom pladser for de kommende kirker bliver indviet.

Syv kister med *Arkonas* tempelskat tages ombord i flåden.

De pommerske knees'er *Casimir* og *Bugislaw* forlader i vrede danerne, da de har regnet med, at kong *Tetislaw* skulle afsættes, og de selv have del i herredømmet over *Rygen*.

Årstallet 1169 for *Rygens* erobring er *Saxo* angivelse, som af danske historikere anses som mest sandsynlig. *Helmold*, som oftest følges af tyske historikere, vil vide, at erobringen har fundet sted i 1168, medens *Colbatz*- årbogen nævner årstallet 1170 for den samme begivenhed.

Af den samlede danske ledingsflåde udtages hvert fjerde skib til en flåde af vagtskibe, som skal værne landet mod angreb fra pommerske fribyttere. Vagtflåden skal ikke alene beskytte hjemlandets kyster, men også de rygenske farvande bliver nu afpatrouilleret.

Pave *Alexander III* anerkender, at *Rygen* i kirkelig henseende lægges under *Roskilde* bispedømme.

1170 Præmonstratenserklostret *Belbuk* grundlægges i *Regaflodens* delta i *Pommern* af knees *Casimir I*. Det nye abbedi er datterkloster af *Treenighedsklostret* i *Lund* og befolkes med danske munke.

Esbern Snare, som med et enkelt skib er på vej hjem fra *Norge* må i *Sejrøbugten* udkæmpe en batalje med en vendisk flådeafdeling, men slipper godt fra den farlige situation.

Kong *Valdemar* togter med en dansk-rygensk flåde på den pommerske kyst.

Flåden går gennem *Swineflodens* munding og ned ad *Oderarmen Dziwnow*. En mængde fiskegårde og en bro danner hindring for sejladsen. Hindringerne fjernes, men ved *Julin* står et mindre søslag på floden, og egnen omkring byen bliver hærget.

Med øen *Gristow* som base hærger danerne tillige egnen om *Kammin*. Det kommer til kamp ved byens bro, som ødelægges.

Da flåden søger ud ad det næsten tilsandede flodudløb,

Arkona. Den berømte tempelborg er den dag i dag let genkendelig efter *Saxos* beskrivelse: Den svære borgvold, plateaufladen, hvor Svantevits helligdom har ligget, og forbjergets 40 meter høje klinter.

El-masterne foran volden giver et godt greb om dennes højde.

fanges skibene i den lavvandede strandsø *Kamminscher Bodden* som i en musefælde.

Knees *Casimir* spærrer indløbet med en pommerisk flåde på et halvt hundrede skibe, medens hans bror knees *Bugislaw* dukker op med en rytterhær.

To sachsiske mester-bueskytter, som *Henrik Løve* har sendt til pommerinkerne indleder en faretruende skarpskydning mod de indespærrede skibe.

Et forsøg på at rulle skibene ud over stranden mislykkes,

kun seks af ranernes mindste skibe slipper på denne måde ud i Østersøen.

Flåden reddes dog ud af klemmen ved et udfald, som er en kombination af flådeangreb og rytterattaque.

Kong *Valdemar* fører rytterne, *Absalon* skibene, og den pommerske flådespærring i indløbet bliver sprængt.

Uden videre hindringer sejler flåden over *Szczeciner Haff* og hjem i sikkerhed.

- 1171 Cistercienserklostret *Doberan* v. *Rostock* bliver grundlagt som datterstiftelse af det westphalske abbedi *Amelunxborn*. De vigtigste stiftere er knees *Pribislaw* og den første biskop af *Schwerin*, *Berno*.

Hertug *Henrik Løve af Sachsen* bryder åbenlyst med kong *Valdemar*. Årsagen til striden er det nye danske herredømme på *Rygen*. Hertugen ønsker del i *Arkonas* tempelskat, og de danske aftaler med kong *Tetislaw* og knees *Jaromar* er en streg i regningen for sachserne, hvis plan det tilsyneladende er, at germanisere hele *Vendland*.

Sachserne er ikke søfarende folk, men *Henrik Løve* giver sine vendiske vasaller ordre til at slippe alle fribytterskibe løs på de danske øer.

Plyndringerne affolker påny kystegnene, og især menne-skejagten er en svøbe for danerne. *Helmold* beretter, at ikke mindre end syv hundrede danske fanger stilles til salg på trællemarkedet i *Mecklenburg*.

Kronikøren *Helmold* er, trods sin sachsiske nationalisme, i den aktuelle situation noget forarget over *Valdemar den Stores* manglende omsorg for sine landsmænd.

Helmold skriver: »Længe tav danernes konge til det skete, og lod det tab, hans folk havde fristet, gå upåtaget hen.

Thi danernes konger er dorske og ligegyldige, altid svi-rende ved uafbrudte gildeslag, og derfor næsten stedse uføl-somme overfor de slag, der rammer deres folk«.

Arkonas borgvold set indefra. Den indvendige grav strækker sig langs volden tværs over forbjerget. Sænkningen i billedets forgrund er portåbningen, der skærer sig skråt gennem volden, og som har været overbygget med et tårn af svært tømmer.

Kong *Valdemar* togter mod circipanerne, og en sønderjysk flåde under hertug *Christoffer Valdemarsson* hærger *Bramnæs* i *Vagriën*. Kort efter organiseres påny et togt til *Bramnæs*. Flåden samles ved *Masnedø*, dens ledere er *Absalon* hertug *Christoffer* og ærkebisp *Eskil*. Syv skibe fra Rygen deltager i togtet.

Femern synes allerede på dette tidspunkt at være underlagt den danske krone, og øen har formentlig dannet base for dette togt.

Danerne går mod *Oldenburg (Starigard)*. Byens forfaldne fæstningsværker lader sig ikke forsvare, og indbyggerne har søgt ly i kirken. Kirken og det kirkelige gods forbliver da også urørt, medens resten af byen og kystlandet bliver hærget. Både *Helmold* og *Saxo* beretter enslydende, at kirken bliver skånet tilligemed befolkningen, som har søgt ly derinde. Man vil her ane ærkebiskop *Eskils* indflydelse, – og måske tillige grunden til hans deltagelse i togtet mod de kristne vagrer.

En vendisk hærstyrke bliver drevet på flugt, og danerne trækker sig tilbage til skibene med rigt bytte. En sachsisk hjælpehær kommer for sent til at forhindre landets udplyndring, og da *Henrik Løve* er i *Bayern* slutter hans høvdinge våbenhvile med danerne. Aldrig så snart er danernes flåde dog lettet, før de vestlige venders vikingeskuder påny stævner mod de danske kyster.

Kong *Valdemar* foretager nu et togt til landet omkring floderne *Peene* og *Trebel*. Hæren drager gennem tætte urskove og forvilder sig ud i et ufremkommeligt sumpland, hvor moser og moradser gennemkrydses af talrige vandløb. Danerne er på nippet til at blive hængende fast i sumpene, men det lykkes ved hjælp af flettede vidjeflager at få mænd og heste velbeholdne igennem den farlige strækning.

Byen *Teterow*, der ligger på en ø i en indsø bag skovlandet bliver indesluttet af danerne og falder efter et forræderisk anslag, hvorefter dens mandlige indbyggere dræbes i en blodig masse, hovedsmanden knees *Otimar* ene undtaget.

Hæren foretager tilbagetoget ad samme besværlige rute, som den fulgte under fremmarchen.

Danerne har her givetvis rettet bager for smed, da det næppe er sandsynligt, at indlandsbeboere, som de ulykkelige indbyggere i *Teterow*, kan have deltaget i kystvendernes søtogter mod *Danmark*.

Den 24. juni mødes kong *Valdemar* med *Henrik Løve* ved

Altenkirchen. Kor og apsis af Rygens formodentlig ældste kirke, oprindeligt bygget i den raniske missionsmark på dansk initiativ.

Ejderen. Tvunget af de evindelige vendiske hærgningstog mod danernes kyster, må kongen slutte fred med sachserhertugen.

Valdemar skal afgive halvdelen af alle skatteindtægter på *Rygen*, samt halvdelen af de tagne gidsler. Derimod synes kongen at have kunnet beholde hele tempelskatten fra *Arkona*, da den af *Henrik Løve* krævede halvdel skal regnes som medgift for hertugens datter, der nu er trolovet med kongesønnen *Knud*.

Absalon tager et vendisk fribytterskib i *Øresund* og pryder smagfuldt murene på sin nybyggede borg ved *Havn* med vendernes afhuggede hoveder.

Også *Esbern Snare* og *Vedemann* udkæmper mindre søfægtninger med vendiske skibe.

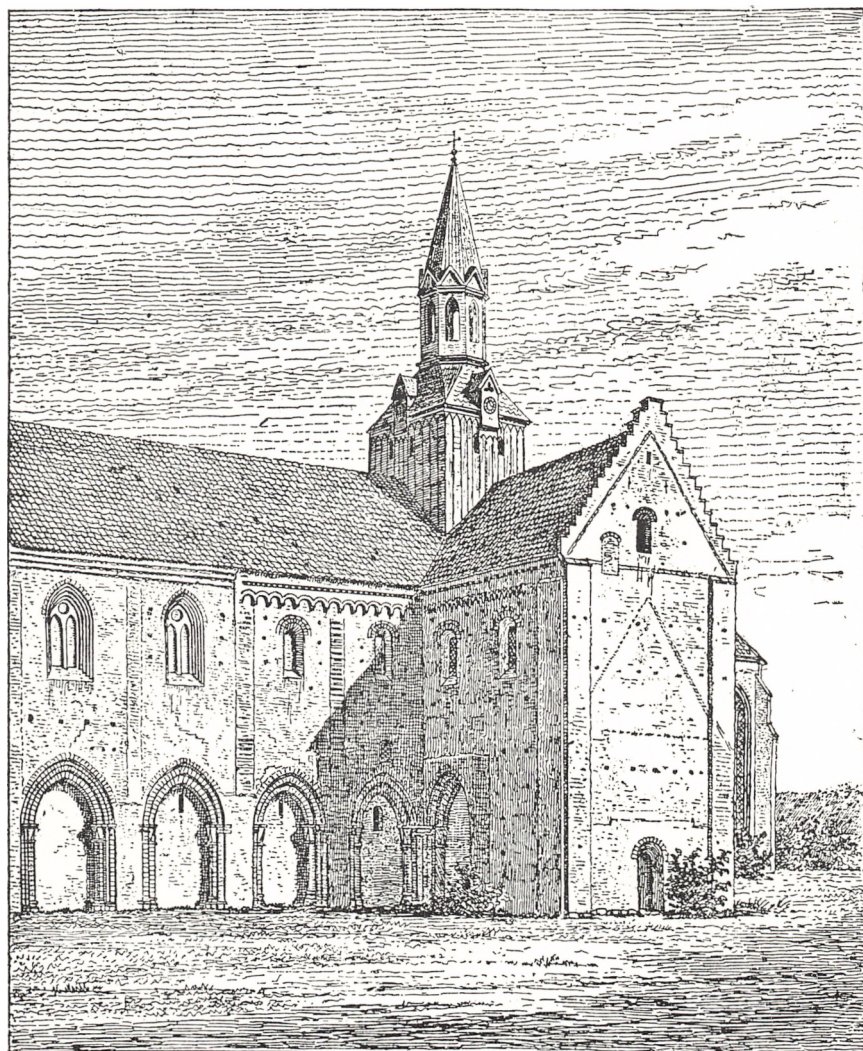
- 1172 *Henrik Løve af Sachsen* drager på pilgrimsfærd til det hellige land ledsaget af mange af sine vasaller; knees *Pribislaw af Obotritien* følger hertugen på denne rejse, *Pribislaw* er iøvrigt gået i gang med genopbygningen af sit krigshærgede land. Han bygger byerne *Mecklenburg*, *Ylowe* og *Rostock* påny. Fra *Esrom Kloster* grundlægges klostret *Dargun* i *Circipanien*. Klosters vigtigste grundlægger er muligvis knees *Otimar*, den eneste overlevende af *Teterows* forsvarere.

Uro i *Schwerin*, som nu er udskilt fra *Obotritien*.

Henrik Løves vasal, grev *Gunzelin*, nedkæmper alle forsøg på oprør, alle vender, som findes på mistænkelig færd, bliver hængt uden lov og dom.

»– og således blev slaverne på enhver måde som helst bragt til at opgive deres tyverier og uvæsen«, skriver *Helmold*.

- 1173 Hertug *Christoffer Valdemarssøn af Sønderjylland* dør.

Klosterkirken i Colbaz. Knees Wartislaw af Szczecin grundlagde i 1174 abbediet Colbaz som en datterstiftelse af det sjællandske Esrom Kloster.
(J. Kornerup del.)

1174 Knees *Wartislaw af Szczecin*, der tilhører den pommerske fyrsteslæggt, grundlægger cistercienserklostret *Colbatz* med munke fra det danske *Esrom*. Det nye kloster får frihed til at indkalde danske kolonister på sine jorder.

1176 Kong *Valdemar* togter påny til egnene om den *Pommerske Sø*. Da fæstningsværkerne ved *Wolgast* er udbygget, så *Peeneflodens* munding er spærret, går flåden ind gennem *Swines* udløb og afbrænder *Julin*, som er under genopbygning, da byen nylig er blevet ødelagt.

Danerne plyndrer landet omkring *Kammin*, men undlader at angribe denne befæstede by, hvor også julinerne har søgt tilflugt.

Også egnen omkring fæstningen *Osna (Usedom)* bliver hærget, hvorpå flåden vender hjem.

På et nyt togt angriber kong *Valdemar Szczecin*.

Den gamle by er stærkt befæstet, og danerne må indrette sig på en langvarig belejring. Inden man for alvor har indledt en storm på byen, kommer der dog forhandlinger i gang mellem byens kristne knees *Wartislaw* og kong *Valdemar*.

Det kongelige banner plantes på byens vold, og *Wartislaw* forbliver på sin post, nu som *Valdemars* lensmand. Desuden skal *Szczecin* udrede en større sum som brandskat til kongen.

På tilbagevejen over den *Pommerske Sø* indtager den danske flåde den lille borg *Lubin* på øen *Wollin*.

I november måned ligger en lille afdeling af ledingsflåden under ledelse af bisperne *Absalon* og *Svend af Århus* ude under *Rygens* kyster for at beskytte sildefiskerne mod angreb fra pommerinkerne. Saxo lufter sin forargelse over de jyske skibsbesætninger, som sikrer sig broderparten af de forsyninger, der af kong *Tetislaw* stilles til rådighed for vagtskibene.

Den opbragte kronikør kommer dog i sin iver til at røbe, at *Absalon*, som *Sjællands* – og *Rygens* – biskop antagelig er den af de danske høvdinge, som har størst interesse i at beskytte sildefiskeriet: »Men da jyderne rev alt muligt til sig uden at oppebie uddelingen, tabte *Absalon* lysten til at benytte hans (kong *Tetislaws*) gavmilde tilbud og udbad sig for fremtiden kun de sild, der tilkom ham af fangsten, for at *Tetislaw* ej skulle få skam til tak«.

Der er her næppe tale om en ret stegte sild som proviant for *Absalons* og hans frænders folk, men snarere om *bispe-tienden*. At kongens frænde *Knud Prislawsøn* har vægret sig ved at deltage i vagtflåden kan da synes ganske forståeligt.

Efter fiskeriets afslutning drager flåden hjem.

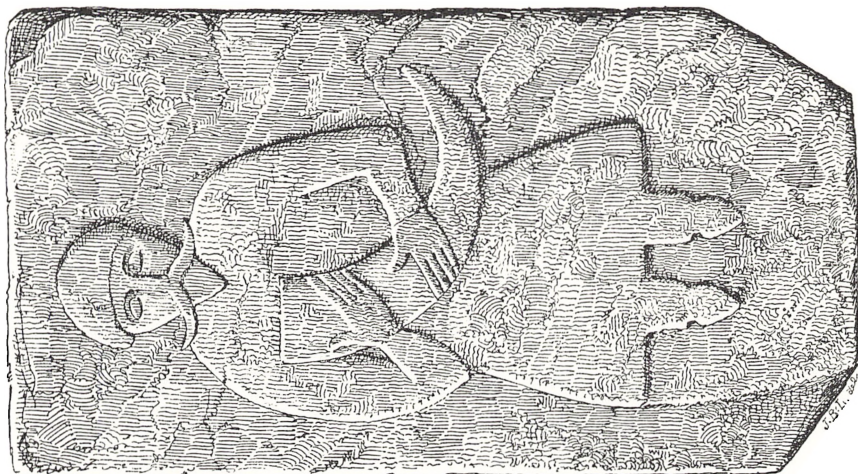
Nogle af de jyske skibe bliver ved *Fyn* opbragt og ødelagt af en vendisk flådestyrke, men det lykkes dog mandskabet at bjerge sig i land.

Absalons hemmelige agent i *Pommern* (løn: 12 mark penninge årligt) sejler uset til *Danmark* og indberetter, at en vældig, vendisk flåde er ved at samles for at angribe danerne, det første angreb skal sættes ind mod *Møn*.

Absalon lader sjællænderne udruste en flåde, som holdes parat på nordsiden af den truede ø.

Venderne har på deres side også en hemmelig agent i *Danmark*, idet *Gnemer Falstring* beskyldes for at have ladet gå bud til den vendiske flåde om *Absalons* beredskab. Flåden nøjes da med at gå ind i *Grønsund* uden at angribe *Møn*. *Absalons* skibe når dog hurtigt omkring øen og går løs på venderne. Deres flåde tager flugten og bliver drevet lige ind i et voldsomt stormvejr, som får skibene til at forlise. Det lykkes to af skibene at nå til *Rygen*, hvor de opsnapes af knees *Jaromar*, der sender det ene til *Absalon* som gave.

Danerne redder sig ind i læ for stormen og mister ingen skibe.

Den såkaldte Svantevitsten findes horisontalt indmuret i våbenhuset i Altenkirchen. Stenen er en gravstele over en vendisk stormand. (Løffler del.)

Henrik Løve nægter at følge kejser Frederik Barbarossa på et felttog i Italien, rettet mod det Lombardiske Forbund.

1177 Ærkebiskop *Eskil* nedlægger sit embede, og *Absalon* kåres som ærkebisp af *Lund*. Han beholder dog tillige sit gamle bispedømme på *Sjælland* og *Rygen*.

Kong *Valdemars* søn *Knud* holder bryllup med *Henrik Løves* datter *Gertrud*.

Da kongen påny ruster sig til vendertog, sendes en gesandt, *Prislaw*, til *Danmark*. Han får en aftale i stand med danerne, hvorefter venderne køber sig fred i to år. *Saxo* nævner, at den vendiske adel overalt har antaget kristendommen, medens almuen endnu mange steder hænger ved den gamle hedenske religion.

Da vendiske fribyttere opbringer et skib lastet med gaver

til *Valdemar den Stores* svigerfar, den russiske fyrst *Wolodar*, bryder krigen med de østlige vender atter ud.

Kong *Valdemar* og *Henrik Løve* er nu atter allierede, og medens den danske flåde løber ind i den *Pommerske Sø*, lægger sachserne sig for *Demmin*. Belejringen her forbliver dog resultatløs.

Danerne afbrænder *Julin*, som er under genopbygning, og hærger egnen om *Kammin*. Herfra går flåden op ad *Peeneflo-*
den, hvor den forladte *Gützkow* by går op i flammer.

Den flygtende befolkning indhentes af danerne, der tvinger en ulykkelig vender, der med kone og børn er blevet fanget ved byen, til at vise vej til flygtningenes skjulested. På tilbagevejen styrter vejviseren sig i angst og fortvivelse i floden og omkommer.

Plyndringstogtet skaffer danerne et betydeligt bytte i form af store kvæghjorde.

Landet er nu lagt øde i en grad, så der intetsteds mere findes menneskelige boliger, og dets overlevende indbyggere må søge tilflugt på havet og bo på deres skibe.

Danerne drager nu hærgende ned ad *Peene* til *Wolgast*, hvor et udfald fra fæstningen bliver slået tilbage, hvorpå flåden sejler hjem.

Kong *Tetislaw af Rygen* nævnes ikke mere efter 1176, hvorfor man må formode, at herredømmet er overgået til hans bror *Jaromar*. *Jaromar* benævnes stundom fyrste, stundom konge af *Rygen*, hans gemalinde *Hildegard* skal have været af den danske kongeslægt.

ca. 1178 Med *Colbatz Kloster* som moderstiftelse grundlægges cistercienserklostret *Oliva* ved *Gdansk* af den kaschubiske knees, *Subislaw*. Klosteret står under det sjællandske *Esrom*, men overlever sit stamkloster efter reformationen, I *Oliva* er der igen i dag et levende cistercienserkloster.

Den gotiske Münster *Doberan* er ét af *Vendens* skønneste bygningsværker. Den høje klosterkirke er cistercienserklostret *Doberans* tredie kirke.

1179 *Knud Valdemarson* og ærkebispe *Absalon* togter med en østdansk flåde mod *Ostrusna (Wusterhausen)* i *Levtiterlandet*. En hjælpeflåde under *Jaromar af Rygen* deltager i togtet. Landet hærges og plyndres på vanlig vis, og man undgår det stærkt befæstede *Wolgast*.

De pommerske fyrster, *Casimar* og *Bugislaw* søger fred, og trods *Absalons* protest slutter de øvrige danske høvdinge fred med pommerinkerne. Efter at have modtaget en stor brandskat sejler danerne hjem.

Doberan Kloster bliver overfaldet af vendiske ildgerningsmænd og ødelagt. En kilde vil vide, at 79 klostermænd bliver dræbt.

Kejser *Frederik Barbarossa* stævner *Henrik Løve* for en fyrste-domstol. Anklagen lyder på brud på lenseden, da sachsershertugen nægtede at deltage i kejserens lombardiske felttog.

1180 Hertug *Henrik Løve af Sachsen* lyses af det kejserlige parti i det *Tyske Riges Akt*, og kejseren begynder at fejde mod sin trodsige vasal.

Henrik Løves egne vasaller vender sig fra ham, og i den farlige situation må hertugen anmode kong *Valdemar* om hjælp. Kongen afviser *Henrik*, som snart er hårdt trængt af de kejserlige tropper.

1181 *Henrik Løve* opgiver sit sidste, faste støttepunkt *Lübeck*, og flygter via *Ratzeburg* til *Stade*, medens kejser *Frederik* lægger sig ved *Lübeck* med sin hær.

Da en fredsslutning kommer i stand mellem kejser og hertug, må *Henrik Løve* gå i eksil hos sin svigerfar *Henry II af England*, og af sine lande beholder han kun stamlandene *Braunschweig* og *Lüneburg*.

Pommerns kneeser, *Bugislaw* og *Wartislaw*, der nu foreløbig

er befriet for det sachsiske tryk, modtager ved *Lübeck* hertugtitlen af kejserens hånd.

Også kong *Valdemar* mødes med *Frederik Barbarossa* i *Lübeck*.

Efter *Henrik Løves* fald udnævner kejseren *Bernhard* til hertug af *Sachsen*, som dog deles op i flere, mindre len.

1182 De østlige vender søger at spærre indsejlingen til den *Pommerske Sø* blandt andet ved bygning af en stærk borg på hver side af *Swines* munding.

Kong *Valdemar* byder *Absalon* og tronfølgeren *Knud* at samle ledingsflåden til et nyt vendetog.

Dette flådetog må imidlertid opgives, da jyderne nægter at deltage med *Absalon* som flådechef.

Den 12. maj dør kong *Valdemar I den Store* på *Vordingborg Slot* efter at have været *Danmarks* enekonge i femogtyve år.

Knud Valdemarson bliver konge som *Knud IV* («den Sjette»).

o.1184 Næsten alle vendiske nationer er ved denne tid kastet ud i ødelæggende indbyrdes krige, som fyrsterne i det efter hertug *Henrik Løves* fald delte *Sachsen* ivrigt tager del i.

Knees *Henrik Borwin Prisbislawsøn* af *Chizzinien* og *Circipanien* allierer sig med hertug *Bugislaw af Pommern* samt de tyske grever af *Ratzeburg* og *Schwerin*. Overfor denne alliance står knees *Niclot Wartislawsøn* af *Obotritien*, der støtter sig til den danske konges tro vasal, fyrst *Jaromar I af Rygen* og hertug *Bernhard af Sachsen*.

Greverne af *Ratzeburg* og *Schwerin* falder hærgende ind i *Obotritien* og ødelægger bl.a. borgen *Illow* (Ylowe). Efter dette slag flygter knees *Niclot* til hertug *Bernhard*, der støtter obotriterne, vistnok ikke i fejden mod greverne, men mod knees *Henrik Borwin*. *Jaromar af Rygen* søger ligeledes at

Af fyrst *Jaromar I's* residens, borgen *Rugard* nær *Bergen* på *Rygen*, findes endnu bevaret de betydelige jordværker fra den dobbelte fæstningsvold.

komme *Niclot* til hjælp og falder hærgende ind i *Circipanien*.
Knees *Niclot* vender sig nu mod fjenden mod øst, *Pommern*,
med en obotritisk hær, men bliver også her slået – og taget
til fange.

1184 Den tyske kejser *Frederik Barbarossa* stiller krav om, at kong
Knud i lighed med sin far skal hylde kejseren som sin lens-
herre.

En udveksling af noter og budskaber tiltager i skarphed,

og ender med en total og barsk afvisning af kejserens krav.

Det dristige afslag fremføres på et heldigt tidspunkt, da kejser *Frederik* er travlt optaget af besværligheder med sin italienske politik.

I stedet for at forsøge at gennemtvinge sin vilje med rigets hele magt, må kejseren nøjes med at beordre hertug *Bugislaw af Pommern* til at genere *Danmark* mest muligt.

Bugislaw vælger den tilsyneladende lettere udvej at angribe sin gamle fjende, kong *Knuds* tro vasal, *Jaromar af Rygen*.

Jaromar som bliver advaret i tide, da pommerinkerne udruster en mægtig flåde til et togt mod *Rygen*, sender ilbud til *Danmark* om hjælp.

Absalon opbyder i største hast en sjællandsk flådestyrke, som forstærkes med enkelte skånske og fynske skibe. Danerne lander ved *Hiddensø* samtidig med at *Bugislaw* på den anden side af *Rygen* samler sine 500 skibe under *Kostø*.

Flåderne mødes i tæt tåge i *Strela Sund*. *Bugislaw*, der regner med, at de danske skibe er circipanernes og cizzinernes flåde, som vil støtte pommerinkerne i angrebet på *Rygen*, bliver fuldkommen overrumplet, da *Absalon* går til angreb.

Den pommerske flåde bliver totalt slået. Af de 500 skibe lykkes det kun *Bugislaw* at bringe de 35 i sikkerhed gennem *Peenes* munding, skarpt forfulgt af *Absalon* med den forenede rygensk-danske flåde.

Siden gør *Henrik Borwin af Circipanien og Cizzinien* på egen hånd landgang på *Rygen*, men hans styrker bliver slået af *Jaromar*, og han selv taget til fange og sendt til *Danmark*, hvor kong *Knud* tager ham i forvaring.

Om høsten togter den danske ledingsflåde til *Pommern*.

Danerne fjerner spærringer i *Peenes* munding og lægger sig for *Wolgast*. Belejringen fører dog ikke til byens fald, skønt et udfald fra fæstningen bliver slået tilbage med stort tab for venderne.

Danerne opgiver at indtage de befæstede byer, men hærger i stedet egnene udenfor den *Pommerske Sø*.

De nybyggede borge, som skal lukke indsejlingen ved *Swine* bliver afbrændt og nedbrudt.

Om efteråret hærger en rygensk-dansk flåde egnene omkring *Peenefloden*.

1185 Påny rygensk-dansk flådetogt til *Pommern*.

Borgen *Grotwin* ved *Peene* lægges øde.

Angreb på *Kammin*, hertug *Bugislaws* residens. Byen belejres, men da *Kammins* kristne kanniker anmoder om skånsel for kirker og våningshuse, kommer en forhandling i stand mellem på den ene side kongerne *Jaromar* og *Knud*, på den anden hertug *Bugislaw*. Fredsforhandlingerne finder sted på det norskbyggede kongeskib med de gyldne stævne. Imedens hærger danerne landet om *Kammin*, indtil freds slutningen endelig er beseglet.

Kong *Knud* forlanger og får – en klækkelig brandskat af pommerinkerne, ligesom hertugen hylder kongen som sin lensherre. Forinden har kong *Knud* modtaget lenshylding af de vestlige venders fyrster *Niclot* og *Henrik Borwin*.

I besiddelse af den betydeligste del af Vendland, nemlig *Femern*, *Obotritien*, *Cizzinien*, *Circipanien*, *Rygen* og *Pommern* antager kong *Knud* fra nu af titlen »de venders konge«!

Hertug *Bugislaw* viser sig herefter ligeså trofast mod den danske krone, som ranernes fyrste *Jaromar*.

1187 Hertug *Bugislaw I af Pommern* dør.

Kong *Knuds* 18-årige bror *Valdemar* udnævnes til hertug af *Sønderjylland*.

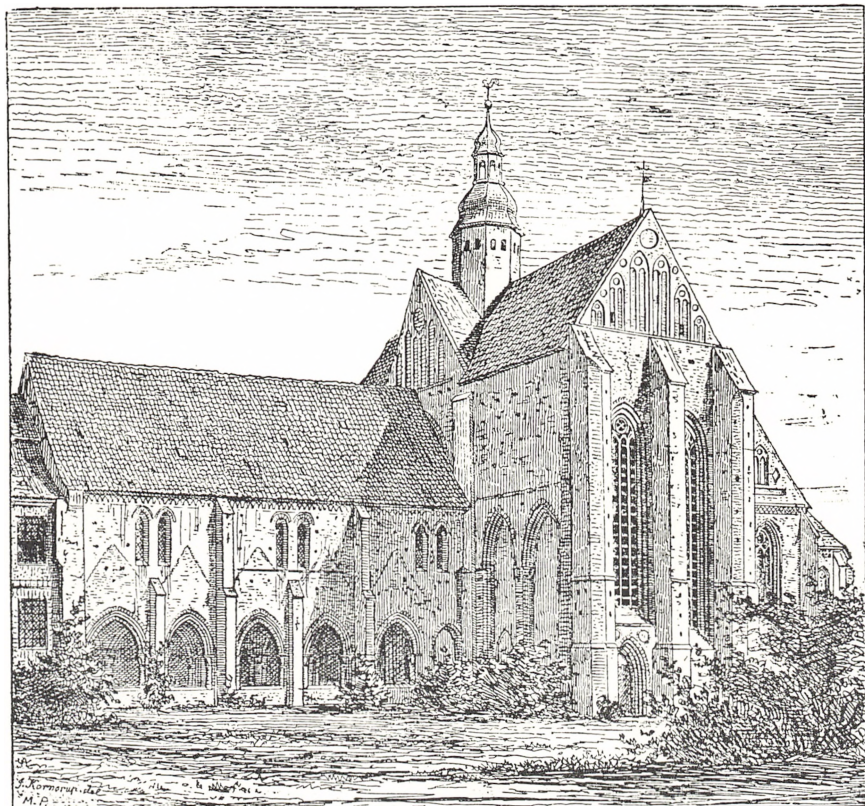
1189 Fyrst *Jaromar af Rygen* bliver udnævnt til formynder for den afdøde hertug *Bugislaws* sønner, *Bugislaw II* og *Casimir II af Pommern*.

Bergens Mariakirche på Rygen blev af Jaromar I skænket som klosterkirke til søstre fra Roskilde Cistercienserindekloster. Kirken er formentlig bygget af danske munke fra Esrom eller Sorø.

1193 Fyrst *Jaromar af Rygen* stifter et cisterciensernonnekloster i *Bergen (Gora)* i nærheden af fyrstens borg *Rugard* midt på *Rygen*. Som klosterkirke benyttes den af *Jaromar* efter dansk byggeskik opførte teglstenskirke i *Bergen*. Den nye klosterstiftelse befolkes med søstre fra klostret i *Roskilde*.

Biskop *Peder Sunesøn af Roskilde*, *Absalons* yngre frænde, udnævnt til biskop i 1191, indvier det nye kloster.

Dargun Klosterkirke. Oprindelig var *Dargun* et datterkloster af *Esrom*, men blev under krigshandlingerne i 1199 mellem *Brandenburg* og *Danmark* forladt af sine munke, for siden atter at blive befolket fra det tyske abbedi *Doberan*. (J. Kornerup del.)

- 1197 Markgrev *Otto af Brandenburg* falder med en hær ind i *Pommern* og besætter her områder, der står under dansk overhøjhed.
- 1198 En dansk flåde under bisp *Peder Sunesøn* går op ad *Oder* og angriber ad denne vej *Otto af Brandenburg*.

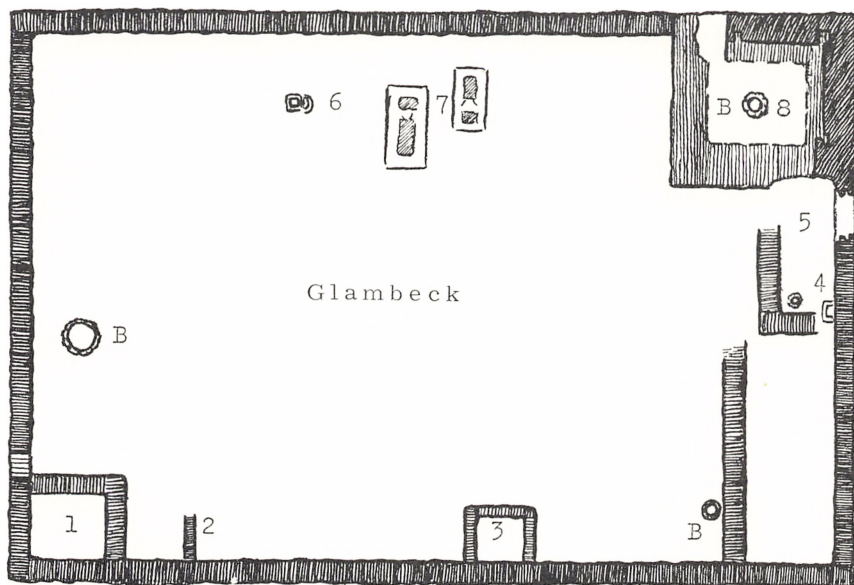
På begge sider deltager vendiske styrker i kampene.

Roskildebispen bliver taget til fange af brandenburgerne, men det lykkes ham at flygte. *Danmark* mister for en tid noget af sin indflydelse i *Pommern*, uden dog at lide noget egentlig militært nederlag.

1199 Markgreve *Otto af Brandenburg* fører med støtte fra grev *Adolf af Holsten* en hærstyrke ind i det danske *Vendland*, som hærger lige til *Strela Sund*.

Under fejden forlades *Esroms* datterkloster *Dargun* af sine munke, der frygter den brandenburgske invasion.

1200 Kong *Knud* anfører en straffeekspedition mod grev *Adolf af Holsten*, der må afstå *Rendsborg* til danerne.

Glambeck borg på *Femern*, grundplan over de udgravede ruiner. 1. Hjørnetårn. 2.-3. Kælderrum. 4. Ildsted. 5. Port. 6. Kamin. 7. Bageovn. 8. Borgtårn B. Brønde. (Eft. P. Wiepert)

Samtidig går de danske lensmænd, vender-fyrsterne *Niclot* og *Henrik Borwin* imod det tyske *Ratzeburg* med en stor hærstyrke.

Venderne vinder slaget, men knees *Niclot* bliver dræbt.

Kong Knuds bror, hertug *Valdemar*, indleder i denne fejde mellem på den ene side de nordtyske fyrster og på den anden *Danmark* og de vendiske fyrster sin stormagtspolitik i Østersøområdet.

I en række lynangreb slår han de tyske hærstyrker.

I begyndelsen af 1200-årene opføres den stærke borg *Glambeck* på *Femerns* sydkyst. Borgen bliver sæde for øens danske lensmand.

1201 Ærkebiskop *Absalon af Lund* dør 73 år gammel og bliver begravet i klosterkirken i *Sorø*.

1202 Kong *Knud IV* dør, og hans bror *Valdemar II Sejr* bliver konge i *Danmark*.

1203 *Valdemar Sejr* fuldfører den danske erobring af *Nord-Albingien*.

1207 Fyrst *Jaromar af Rygen* stifter klostret *Eldena (Hilda)* for de landflygtige munke fra *Dargun*.

Roskildebispens stedfortræder på *Rygen*, landprovsten i *Ralswiek* nævnes for første gang.

1209 *Eldena Kloster* får ret til at besætte sine godser med både vendiske, tyske og danske bønder.

I landsbyen *Wieck* opstår en vendisk og en dansk bydel. Munke fra *Doberan* rykker ind i det tomme *Dargun Kloster*.

Esrom Kloster får siden af cistercienserordenens generalkapitel tildømt en erstatning for at afstå *Dargun* til de *Doberan* munke.

Det store cistercienserabbedi *Eldena* er en af *Esrom Klosters* betydeligste datterstiftelser. I dag ligger klosteret hen som maleriske ruiner, billedet viser klosterkirkens hovedskib mod højkoret.

- 1214 *Kong Valdemar II Sejrs* besejrer *Brandenburg* og tilbageerobrer de pommerske lande for den danske krone.
- 1215 *Kejser Frederik II* og *pave Innocens III* anerkender *Valdemar Sejrs* overhøjhed over de vendiske lande og erobrede nordtyske fyrstendømmer.
- 1217 *Fyrst Jaromar af Rygen* dør og efterfølges af sønnen *Barnuta*, som dog hurtigt abdicerer til fordel for sin yngre bror *Wizlaw I*.
- Fra *Barnuta* stammer slægten *Gristow*. En anden sidelinie af den raniske fyrsteslægt, det berømte hus *Putbus* eller *Podebusk*, stammer fra *Jaromar I's* bror *Stoislaw*.
- Fyrst *Wizlaws* gemalinde *Margrethe* er af dansk afstamning, mul. ærkebisp *Absalons* niece.
- En af fyrst *Wizlaws* seks sønner bliver landprovst for *Rygen*.
- Pave Innocens III* er død 1216, men hans efterfølger *Honorius III* udsteder en ny bekræftelse på *Valdemar Sejrs* rettigheder i *Nordtyskland* og *Venden*.
- 1219 *Valdemar II Sejrs* drager med en vældig flåde på korstog mod det hedenske *Estland*. En hjælpeflåde fra *Rygen* deltager under fyrst *Wizlaws* ledelse.
- Efter at invasionshæren uden modstand har gjort landgang ved *Lyndanisse*, oprettes en krigslejr som udgangspunkt for missionskrigen og landets erobring.
- Esterne* samler hemmeligt store styrker omkring lejren, for pludselig ved et overraskelsesangreb at fordrive okkupa-tionsstyrkerne. Angrebet, der sætter ind ved centrallejren er meget nær ved at lykkes for esterne.
- Men i vendernes lejr, der ligger et lille stykke borte fra hovedstyrkens, får fyrst *Wizlaw* tid til at bringe sine mænd i slagorden.

Ranernes tilsynekomst i det rodede slag mellem lejrens telte afgør kampen til fordel for kong *Valdemar*.

Den estniske hær bliver slået afgørende.

Det er til dette slag dannebrogssagnet knytter sig.

Ifølge den almindelige opfattelse skulle det rød-hvide korsbanner her for første gang have været brugt som danernes mærke.

Der findes imidlertid i den Kongelige Mønt- og Medaljesamling på Nationalmuseet en mønt, slået i *Slesvig* på *Valdemar den Stores* tid. På møntens ene side er præget kongens billede, på den anden side, umiskendeligt, et vajende korsbanner. Banneret kan vel næppe være andet end dannebrog?

Og her må man erindre, at *vendertogene* nok var politisk betingede, men de betragtedes i fuld alvor af samtiden som virkelige *korstog*.

Den danske ledingsflåde »tog korset«, og er måske allerede fra de første vendertog sejlet ud under et korsmærket dannebrog.

Saxo nævner udtrykkeligt, at kongerne *Svend* og *Knud* af *Danmark* under deres mislykkede togt mod obotriterne i 1147, udgjorde en del af 2. korstog, og derfor »tog korset«.

Det er dog ikke heller udelukket, at det rød-hvide danske korsbanner kan have en forbindelse til det gamle, tyske kejserriges mærke, både *Svend Grathe* og *Valdemar den Store* havde hyldet kejseren som lensherre, men det dunkle spørgsmål om Dannebrogss oprindelse venter endnu på sin endelige løsning.

Efter sejren over esterne, bygger korsfarerne fæstningsværker i nærheden af *Lydanisse*, og hovedstaden *Tallinn* (Danernes by) opstår på stedet.

Et *St. Wenzels Kapel*, der senere bliver kirke for *St. Mi-*

Vendisk gravstele i Bergen-kirkens mur. En lokal tradition hævder, at figuren på stenen forestiller fyrst *Jaromar I af Rygen*.

chaels Nonnekloster i Tallinn, skal være opført til minde om den vendiske indsats i slaget ved *Lydanisse*.

Den böhmiske helgen *St. Wenzeslaw* er rimeligvis det nærmeste man kunne komme en vendisk helgen.

1225 Efter nederlaget ved *Mölln* må *Danmark* afstå de nordtyske len, samt alle sine vendiske lydlande på fastlandet.

1227 Efter det afgørende nederlag ved *Bornhoved* må *Valdemar Sejr* definitivt opgive sin nordtyske politik. Alle erobringer er gået tabt, kun *Rygen* og *Estland* forbliver ved *Danmark*.

Fyrst *Wizlaw* viser sig bestandig tro mod sin lensherre, og under den fortsatte danske overhøjhed er *Rygen* endnu et vendisk land, medens de vendiske stater på fastlandet hurtigt germaniseres.

1228 *Wizlaw I af Rygen* mister i en fejde, der påføres ham af *Wartislaw III af Pommern* en del af sine fastlandsbesiddelser.

1231 Fyrst *Wizlaw af Rygen* grundlægger cistercienserklostret *Neuenkamp* på fastlandsdelen af sit land. Klostret befolkes med munke fra Rhinlandet.

Medens selve øen *Rygen* står under *Roskilde* bispestol er landets fastlandsdel underlagt bispedømmet *Schwerin*.

I Kong Valdemars Jordebog betragtes *Rygen* som kongelen.

Kongen og hans lensmænd ejer tillige jordegods på *Femern*.

Dannebrogsmønten fra *Slesvig*.

- 1234 Handelsstaden *Stralsund* i det rygenske fyrstendømmes fastlandsdel grundlægges og udstyres med lübsk stadsret.
- 1241 *Kong Valdemar II Sejr af Danmark* dør og efterfølges af sønnen *Erik IV Plovpenning*. *Abel Valdemarssøn* bliver hertug af *Sønderjylland*. Der opstår fejde mellem brødrene, og *Danmark* kastes atter ud i en borgerkrigsperiode efter de mange år med indre fred.
- 1249 Fyrst *Wizlaw I af Rygen* dør, han efterfølges af sønnen *Jaromar II*. Det rygenske fyrstehus skænker sine rettigheder til jordegods i *Strøllille* på *Sjælland* til *Æbelholt Kloster*. Huset *Putbus* får store besiddelser på *Rygen*.
Lübecks borgere får visse handelsrettigheder på *Rygen*, og øens germanisering begynder at blive mærkbar.
Roskildebispen *Niels Stigsøn*, der af kong *Erik* er drevet i landflygtighed dør i *Clairvaux*. Paven udnævner domprovsten i *Lund* *Jacob Erlandsøn* til hans efterfølger.
- 1250 *Kong Erik IV Plovpenning* myrdes på *Slien*, hans bror hertug *Abel* bliver konge i *Danmark*.
Fyrst *Jaromar II af Rygen* deltager i kong *Abels* Danehof i *Roskilde*
- 1252 *Kong Abel* bliver dræbt under et togt mod friserne, hans bror *Christoffer I* bliver konge i *Danmark*. Hans gemalinde *Margrethe Sambiria Sprænghest* er en vendisk fyrstedatter.
- 1253 Efter vanskeligheder med indre og ydre fjender, sikrer *Christoffer* sin kongemagt, men en farlig strid mellem kongehuset og biskop *Jacob Erlandsøn* tager sin begyndelse.
- 1254 *Jacob Erlandsøn* bliver ærkebiskop af *Lund*, hans tro tilhænger *Peder Skjalmsøn* overtager bispestolen i *Roskilde*.

1256 Kong *Christoffers* danehof i *Nyborg* 5. marts, hvor der er lagt op til opgør i den ulmende strid mellem konge og ærkebisp, slår fejl. Den danske gejstlighed holder nemlig samtidig concilium i *Vejle*, og de vendiske fyrster kommer for sent til mødet.

Fyrst *Jaromar II af Rygen* kan have saboteret danehoffet. Han, *Henrik Borwin II af Rostock* og *Niclot I (Niels) af Werle* mødes først med kongen i *Vordingborg* i midten af marts.

Den danske dronning *Margrethes (Sprænghest)* far, fyrst *Sambor* optræder som mægler i striden mellem kong *Christoffer* og *Jacob Erlandsøn*. Mæglingen får dog intet varigt resultat.

1259 Striden mellem konge og ærkebisp når et højdepunkt, da kong *Christoffer* lader *Jacob Erlandsøn* fængsle.

Biskop *Peder af Roskilde* flygter til *Rygen*, hvor fyrst *Jaromar II* står på ærkebispens parti.

Den 22. marts opholder bisp *Peder* sig i *Schaprode*, hvor *Erlandsøn-slægten* har store besiddelser i landskabet *Walonga*.

Ærkebispens bror *Anders* gør sammen med fyrst *Jaromar* landgang på *Bornholm*, hvor de med en rygensk hær erobrer fæstningen *Lilleborg*.

I april togter fyrst *Jaromar*, hans svigersøn, kongesønnen *Erik Abelsøn* og ærkebiskoppens mænd til *Sjælland*, hvor de indtager *København* og besætter hele øen.

Erik Abelsøn, der støtter det ærkebiskoppelige parti, kræver *Sønderjylland* som arv efter sin afdøde bror hertug *Valdemar Abelsøn*.

I maj dør kong *Christoffer I* pludselig i *Ribe*, og et par uger senere slår den rygenske hær en sjællandsk bonderejsning ned i et blodigt slag ved *Næstved*.

Det kommer til forlig mellem enkedronning *Margrethe Sambiria Sprænghest* og ærkebispepartiet.

Jacob Erlandsøn bliver frigivet, *Erik Abelsøn* bliver hertug i *Sønderjylland* og venderne belaver sig på at forlade *Sjælland*.

Den kongelige formynder-regering lader den mindreårige kong *Erik V Klipping* krone til konge i *Viborg*.

- 1260 Fyrst *Jaromar II af Rygen* bliver dræbt af en kvinde. Endnu i dag minder navnene »*Jarmers Tårn*« og *Jarmers Plads*« om hans erobring af *København*.

Jaromar efterfølges af sønnen *Wizlaw II*, han er som faderen en yderst aktiv politiker og hærfører.

Wizlaw søger forbund med *Polen*, togter til *Kurland* og vinder sig besiddelser i *Bagpommern*, hvor navnet på byen *Rügenwalde* (polsk: *Darlowo*) minder herom.

I hans tid tager germaniseringen til på *Rygen*, og han bliver af kong *Rudolf* udnævnt til tysk rigsjægermester.

- 1261 Ny strid mellem hertug *Erik Abelsøn* og kongehuset. En kongelig rytterhær bliver knust på *Lohede* af forenede slesvigske og holstenske tropper. Enkedronningen og den unge kong *Erik* bliver taget til fange.

- 1262 Atter forlig i den sønderjyske fejde. *Margrethe Sprænghest* vender tilbage, og med hjælp fra hendes frænde hertug *Albrecht af Braunschweig* føres et strengt regimente i *Danmark*, *Jacob Erlandsøn* og bisp *Peder af Roskilde* må atter gå i landflygtighed.

- o.1270 Dronning *Margrethe Sprænghest* opretter i *Rostock Helligkors Kloster* og skænker nonnerne en kostbar relikvie i form af en splint af *Kristi kors*.

- 1272 Det kommer ved pavelig mellemkomst til forlig mellem kongehuset og ærkebisp *Jacob Erlandsøn*.

Dronning Margrethe Sambiria Sprænghests gravminde i *Doberans* klosterkirke
(J. Kornerup del.)

- 1273 *Dronning Margrethe Sprænghest* residerer på *Nykøbing Slot* på *Falster* under titlen »*Frue af Estland*«.
- 1274 *Ærkebiskop Jacob Erlandsøn af Lund* dør 18. februar på *Rygen*, medens han er på vej hjem til *Lund* efter de mange år i landflygtighed.

Hans lig føres til *Danmark* og gravlægges i fransiscanernes klosterkirke i *Lund*.

- 1282 Enkedronning *Margrethe Sambiria Sprænghest*, frue til *Estland*, dør i *Rostock* og bliver begravet i cisterciensernes klosterkirke i *Doberan*.
- 1284 Fyrst *Wizlaw II* anerkender den tyske konge som lensherre over *Rygens* fastlandsdel, medens selve øen *Rygen* fortsat står under dansk overhøjhed.
- 1285 *Dansk Wieck*, den danske, halve landsby ved cistercienser-abbedit *Eldena* får sin egen kirke.
- 1286 Kong *Erik V Klipping* bliver myrdet, og påny må en formynderregering lede *Danmark*. Den nye konge *Erik VI Menved* er mindreårig, og blandt de mest prominente medlemmer af formynderregeringen finder man fyrst *Wizlaw II af Rygen*.
- 1287 En række danske adelsmænd dømmes sammen med marsk *Stig Andersen Hvide* fredløse som skyldige i kongemordet.
- 1289 En af fyrst *Wizlaw II's* fire sønner, *Jaromar*, bliver biskop af *Kammin*.
De fredløse gør med norsk støtte landgang på *Falster* og plyndrer egnen omkring *Stubbekøbing*.
Fyrst Wizlaw af Rygen kommer over dem med en vendisk flåde. Det kommer til kamp i *Grønsund* og fribytterne må flygte tilbage til *Norge*.
- 1293 Først dette år afvikles ærkebispesædets gæld til *Rygen*, det økonomiske mellemværende stammer fra ærkebispestridens tid.

- 1294 Fyrst *Wizlaw II* trænger på den danske regerings vegne med en rygensk hær langt op i *Halland* og bekrieger den fredløse grev *Jacob af Halland*.
- 1295 Medlemmer af den vendiske adelslægt *Meltiko (Moltke)* indvandrer i *Danmark*.
- 1296 Fyrst *Wizlaw II af Rygen* skænker sin del af *Hiddensø* til Klostret *Neuenkamp*.
- 1297 Cistercienserabbediet *Neuenkamp* grundlægger et datterkloster på *Hiddensø*.
- 1302 Fyrst *Wizlaw II af Rygen* dør i *Oslo*. Begge hans sønner *Sambor* og *Wizlaw III* bliver nu fyrster af *Rygen*.
- 1304 Fyrst *Sambor* trækker sig tilbage, *Wizlaw III* bliver enefyrste af *Rygen* og modtager forleningsbrev af kong *Erik Menved*.
Under *Wizlaw III* trænger det tyske sprog frem på *Rygen*.
For første gang affattes de fyrstelige kancellidokumenter på tysk, og fyrsten selv optræder med digterisk begavelse som tysk minnesanger.
- 1309 *Erik Menved* sikrer sig fremtidig støtte fra de betydeligste adelslægter på *Rygen*, først og fremmest sidelinierne af det raniske fyrstehus, ved løfte om arvelige forleninger i tilfælde af fyrstehusets uddøen.
- 1310 Fyrst *Wizlaw III af Rygen* sidder inde med store pantelen i *Danmark*, bl.a. hele *Møn* og *Køge* by.
- 1312 Fyrst *Wizlaw III* bistår med en rygensk hærstyrke kong *Erik Menved* under dennes belejring af hansestaden *Rostock*.
Erik Menved indløser rygensk pantegods i *Danmark*.

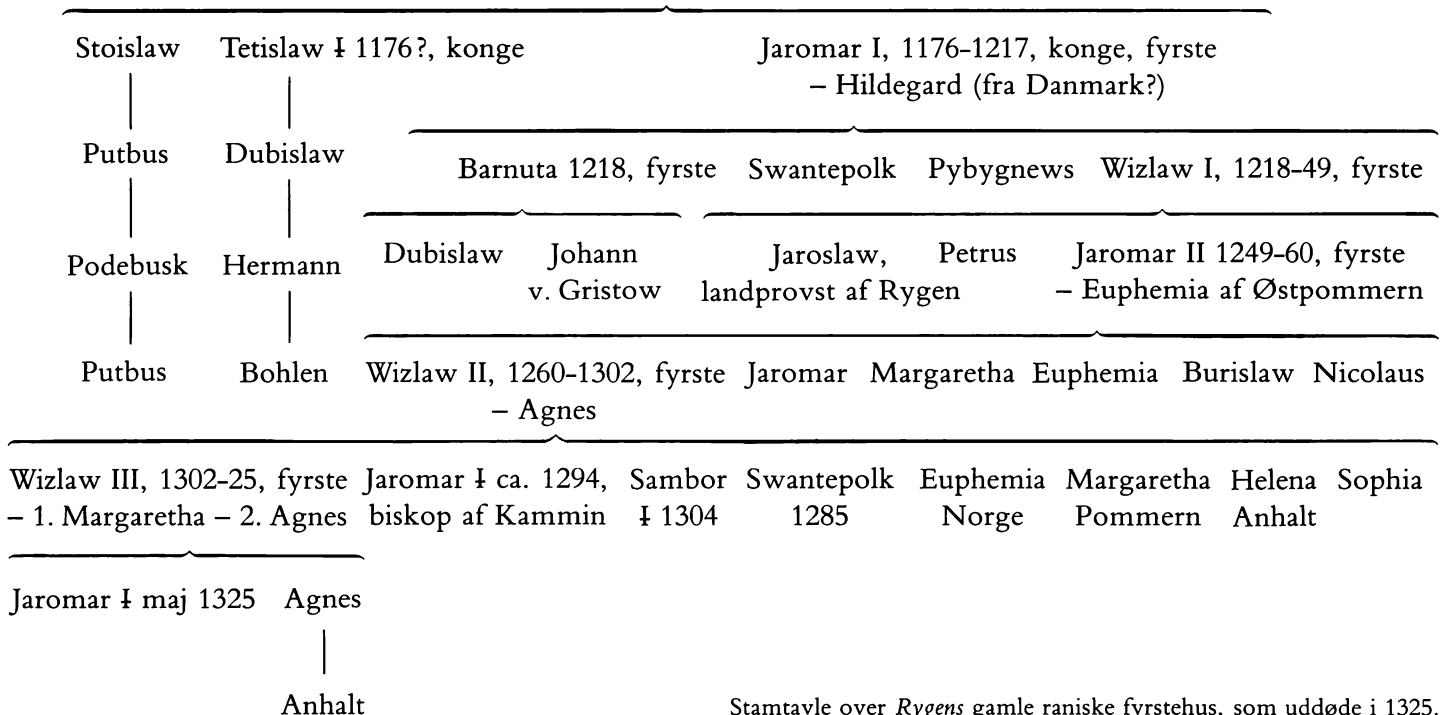
Kongerne af *Valdemar Sejrs* slægt måtte tid efter anden pantsætte dele af det danske rige til pengestærke nordtyske fyrster. Især *Erik Menveds* magtpolitik blev kostbar for landet, og bl.a. Rygens fyrster sad inde med store pantelen. Kortet viser de rygenske pantegodser i *Danmark* og *Slesvig*. I 1249 skænkede det rygenske fyrstehus sine panterettigheder i Strøllille til *Æbelholt Augustiner*-kloster.

1315 Efter danske, indre oprørsforsøg og uroligheder må kong *Eriks* bror *Christoffer* gå i landflygtighed hos hertug *Wartislaw IV* af *Wolgast-Pommern*.

Henning I Putbus ægter en datter af den danske ridder *Laurids Jensen*.

Race 1138, konge

?

Stamtavle over *Rygens* gamle raniske fyrstehus, som uddøde i 1325.

- 1316 Fyrst *Wizlaw III's* »egen« hansestad Stralsund går i åben fejde mod fyrsten og foranstalter et adelsoprør på *Rygen*.
Kong *Erik Menved* sender en flåde af koggeskibe til hjælp for sin betrængte vasal.
Fejden fører til *Rygens* forarmelse, men fyrst *Wizlaw* synes dog sluttelig at have sejret i borgerkrigen.
- 1317 Den rygenske fejde slutter med freden i *Sülz*, hvorefter de stridende parter opnår et forlig.
Erik Menved pantsætter *Femern* til hertug *Henrik af Mecklenburg*.
- 1318 Den faste brog *Glambeck* på *Femern* pantsættes til kong *Eriks* drost *Niels Olufsen*.
- 1319 Fyrst *Witzlaw* sender kong *Erik* et rygensk hjælpekorps under høvedsmanden *Tetze Stangenberg*. Korpset stationeres på *Sjælland*.
Rygenske adelsmænd tjener tillige den sønderjyske hertug *Erik II*.
Kong *Erik VI* dør og efterfølges af broderen *Christoffer II*.
Kong *Christoffer* overtager et dybt forgældet og delvis pantsat *Danmark*, et rige i opløsning. I hans tid ligger landet under for en permanent svaghedsperiode med indre uro og fejder med fremmede fyrster.
- 1320 Kong *Christoffer II* giver *Femern* en landsdelslov, den såkaldte »*Femernske Landret*«, der gælder for øens landdistrikter.
Byerne Burg og Lemckenhafen får lübsk stadsret.
- 1325 Den rygenske tronfølger *Jaromar* dør i maj måned, og i november dør hans far, fyrst *Wizlaw III af Rygen*.
Hermed uddør hovedlinien af det gamle raniske fyrstehus.

Fyrst *Wizlavs søstersøn*, hertug *Wartislav IV af Wolgast-Pommern* bemægtiger sig *Rygen* uden at kong *Christoffer* gør noget for at hindre det.

Rygens afhængighedsforhold til *Danmark* løsnes, og båndene mellem de to lande knyttes næppe mere så fast igen, som under det gamle fyrstehus.

Dynasti-skiftet synes at have fremmet germaniseringen af det gamle vendiske fyrstendømme.

- 1326 Hertug *Wartislav IV* modtager lensbrev på *Rygen* af kong *Christoffer II*, men *Christoffer* fordrives fra *Danmark* af den oprørske adel, støttet af grev *Gerhard af Rendsburg* (»Den kullede greve«). Den umyndige hertug *Valdemar af Sønderjylland* hyldes i *Viborg* som kong *Valdemar III*.

Hertug *Wartislav IV af Wolgast-Pommern* og *Rygen* dør og efterlader sig to umyndige sønner.

Grev *Gerhard af Rendsburg* erobrer på *Valdemar III's* vegne *Rygen* med en ridderhær, som hurtigt besætter øen.

Den landflygtige *Christoffer II*, der støtter sig til *Mecklenburg*, overgiver sine lensrettigheder til hertug *Henrik af Mecklenburg* og huset *Werle*.

Det rygenske ridderskab og staden *Stralsund* træder imidlertid enigt sammen om at forsvare egne rettigheder i de umyndige hertugsønners navn.

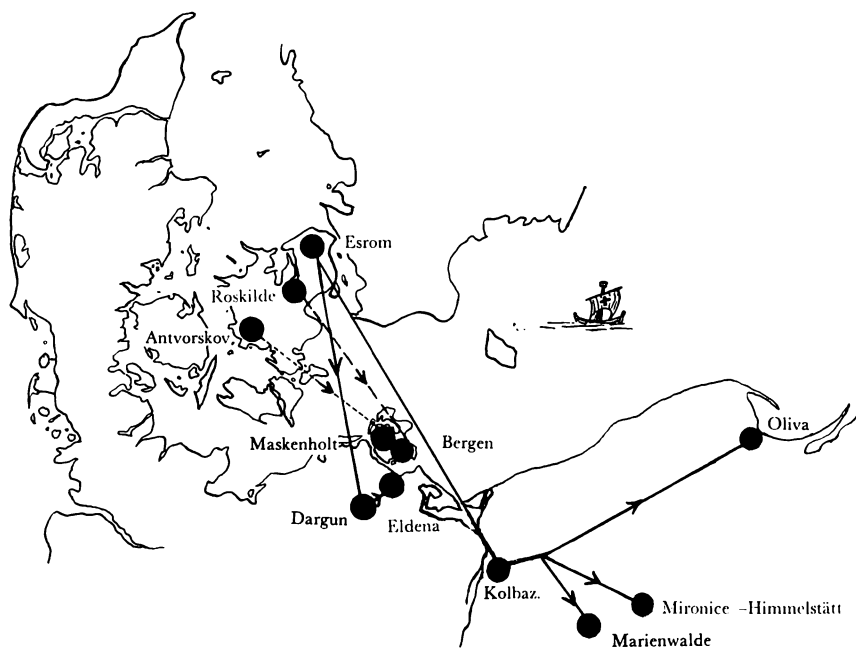
Den rygenske arvefølgekrig udbræder.

- 1327 Grev *Johan III af Plöen* tager herredømmet over det danske *Femern*.

- 1328 Den rygenske arvefølgekrig slutter i juni med freden i *Brodersdorff*.

Wartislav-slægten beholder fyrsteværdigheden over *Rygen*.

- 1330 *Valdemar III* abdicerer og bliver atter hertug i *Sønderjylland*. *Christoffer II* vender tilbage til tronen, men de gamle stridigheder bryder atter ud.
- 1331 *Kong Christoffer II* bliver afgørende slået af den kullede greve ved *Slesvig*. Holstenerne deler *Danmark* imellem sig.
Christoffer har tilbage af sit kongerige kun *Lolland*, da han dør i august. I de følgende otte år er *Danmark* i virkeligheden uden konge og ordnet regering.
- 1340 Grev *Gerhard af Rendsborg* bliver dræbt i *Randers* af den jyske væbner *Niels Ebbesøn*.
Valdemar IV (Atterdag) bliver konge og tager fat på sit livsværk: Atter at samle det splittede kongerige.
- 1348 Der hersker uklarhed om fyrstendømmet *Rygens* lensforhold.
De pommerske hertuger hylder i *Prag* Kong *Karl IV* som lensherre. *Rygen* nævnes i lensbrevet, men det er dog ikke usandsynligt, at det stadig er fyrstendømmets fastlandsdel, der regnes for tysk, medens selve øen *Rygen* måske endnu betragtes som dansk lensområde.
- 1358 *Valdemar Atterdag* erobrer *Femern*, og lægger en dansk besætning på borgen *Glambeck*.
- 1359 En holstensk-mecklenburgsk flådestyrke indtager atter *Femern*.
- 1361 I krigen mellem kong *Valdemar af Danmark* og *Hansestæderne* deltager *Stralsund* i Hansa-forbundet.
Stralsunds krigsskibe samles ved *Hiddensø*.
- 1364 Fredsforhandlinger mellem *Hansaen* og kong *Valdemars* repræsentant, hertug *Barnim af Szczecin*, i *Stralsund*.

De danske klostre, isærlig grad cistercienserklosteret *Esrom*, spillede en stor rolle ved kristningen af de hedenske vender, og der bestod lige til reformationen nære relationer mellem vendiske og danske klostre. Foruden *Esrom* med sine 6 vendiske »børn« og »børnebørn« havde *Roskilde Cistercienserindekloster* et datterkloster i *Bergen*, *Rygen*, og *Antvorskov Johanniterkloster* oprettede en datterstiftelse i *Maskenholt* ligeledes på *Rygen*.

1368 En stor hanseatisk flåde samles atter ved *Rygen* til angreb på *Danmark*. Foruden *Hansestæderne* går *Holsten*, *Mecklenburg* og *Sverige* mod kong *Valdemar* i en koalition med knusende overmagt.

Valdemar Atterdag forlader riget for at søge støtte hos sine venner blandt de tyske fyrster.

Hans drost og personlige ven, den rygenske adelsmand *Henning Podebusk (Putbus)* bliver udstyret med vidtgående

fuldmagter, og skal som rigsforstander søge at redde *Danmark* ud af den farlige situation.

1369 *Danmark* oversvømmes af fjendtlige hære.

På *Rygen* ser *Henning Podebusks* far, *Borante Putbus*, sig tvunget til offentligt at tage afstand fra sin søn. *Henning Podebusk* søger forhandling med *Hansestæderne*. Det lykkes ham at få en våbenhvile i stand, og uden den stærke *Hansa* er forbundsfællerne ikke i stand til at undertvinge *Danmark*.

1370 Fredsslutning mellem *Danmark* og de 37 *Hansestæder* på rådhuset i *Stralsund*. Den rygenske ridder *Cort Moltke* deltager i fredsforhandlingerne på dansk side.

De *Wolgast-Pommerske* hertuger har under krigen søgt at støtte *Danmark!*

1372 De pommerske fyrster, der i en årrække har regeret i fællesskab, deler deres landområde imellem sig.

1375 Kong *Valdemar IV Atterdag* («den Onde») dør på *Gurre Slot*.

1376 Efter kong *Valdemars* død danner rigsrådet en regering under *Henning Podebusks* ledelse. Den mægtige drost er ikke den eneste venderætling i regeringen, rigsmarsken *Evert Moltke* stammer også fra en rygensk slægt.

Kong *Valdemars* dattersøn, den 5-årige norske tronfølger *Oluf* vælges til konge i *Danmark*. Hans mor, dronning *Margrethe*, forlener *Henning Podebusk* med *Holbæk Slot*.

Wartislaw VI bliver fyrste af *Rygen* og aflægger lensed til kong *Oluf*.

1377 Den rygenske ridder *Henninck von Putbus III* bliver foged på *Rugtved*.

- 1381 Rigmarsk *Evert Moltke* dør. Hans enke, *Kirsten Timmes* ægter *Henninck Putbus* (Podebusk) til *Rugtved*.
- 1388 Den unge kong *Oluf af Danmark* dør pludseligt. Hans mor, dronning *Margrethe* hylides som rigets formynder.
Drost *Henning Podebusk* dør. Han bliver gravsat i Sorøkløstrets kirke, ved hovedenden af sin ven og herre *Valdemar Atterdags* sarkofag.
Henning Podebusks enke får ærestitlen »Danmarks drostinde«.
- 1396 Dronning *Margrethes* frænde, den unge *Erik af Pommern*, hylides som konge i *Danmark* og *Sverige*. Han er i forvejen hyldet som konge i *Norge*. Kong *Erik VII's* far er hertug *Wartislaw VII af Pommern*.
- o. 1400 En tradition vil vide, at den sidste vendisk-talende rygener, en gammel kvinde, dør i begyndelsen af 1400-tallet.
Der findes dog intet bevis for at overleveringen er sand.
Men germaniseringen af Rygen synes stort set at være fuldført i løbet af århundredet.
Venderne er formentlig på dette tidspunkt i nogen grad assimileret med de indvandrede tyske kolonister.
Selvom der findes mange kontakter mellem danske og rygenske adelslægter, synes adelen på *Rygen* helt at have antaget tysk sprog og levevis, medens landalmuen hist og her endnu en tid bevarer et delvis vendisk præg.
- 1416 Under kong *Erik af Pommerns* sønderjyske fejde erobrer danske tropper det gamle vendisk-danske land *Femern*, hvor holstenerne har sat sig fast. Øen bliver dog allerede samme år tilbageerobret af holstenerne.

1417 De pommerske hertuger hylder i *Konstanz* kejser *Sigismund* som deres lensherre. Hertugdømmet *Rygen* omfattes af lensdokumentet, men der er muligvis atter her tale om *Fastlands-Rygen*. Det er dog udenfor al tvivl, at båndene til det danske »moderland« mere og mere løsnes.

I kirkelig henseende forbliver *Rygen* dog under *Roskilde* Bispestol, ligesom *Femern* er underlagt *Odense*-bispen.

Som følge af slægtsfejder og stridigheder med *Stralsund* er retssikkerheden på *Rygen* ringe i en lang periode i 1400-årene.

1420 *Erik af Pommern* erobrer atter *Femern*, og lader sine tropper hærge den ulykkelige ø.

1426 *Stralsund* forener sig med de øvrige *Hansestæder* i et angreb mod *Danmark*.

1429 *Stralsund* bombarderes af en dansk flåde.

1430 *Rostock* og *Stralsund* slutter fred med *Danmark*.

1435 *Lübeck* overtager midlertidigt *Femern* som pantelen.

1438 Efter forgæves at have forsøgt at få sin fætter, hertug *Bugislaw af Pommern* valgt som sin efterfølger, forlader kong *Erik Danmark* for stede.

Han tager ophold på *Gotland*.

For at skade sine modstandere i *Danmark*, løser *Erik af Pommern* *Rygen* fra lensbåndet til den danske krone, og overgiver huset *Wolgast* øen som fri ejendom.

1440 *Erik af Pommerns* søstersøn, *Christoffer III »af Bayern«*, hyldes som konge af *Danmark*.

Måske som et modtræk mod *Erik af Pommerns* opløs-

Eldena. Over ruinen af klostrets hovedfløj rejser sig den høje gavl af kirkens søndre korsarm med tydelige spor efter hovedfløjens hvælvinger og høje tagrejsning.

ning af lensbåndet til *Danmark*, indfører kong *Christoffer III* et særligt mærke i det danske kongevåben for titlen »*de venders konge*«, nemlig en gylden lindorm.

Det gamle rygenske fyrstehus' våbenmærke var i øvrigt en grif (som *Pommerns*).

Fyrst *Wizlaw II* (1260-1303) og hans sønner udvidede dette våben med en løve, antagelig som symbol på forbindelsen med det danske kongehus (se 1177).

Trods kong *Christoffers* interesse for de gamle vendiske besiddelser, synes de verdslige forbindelser mellem *Rygen* og *Danmark* nu helt at svinde bort.

Rygens herskere blev dog aldrig udnævnt til tyske rigsfyrster, og øriget synes endnu længe at have opretholdt sin relative frihed fra den danske tid.

Formelt er den danske overhøjhed over *Rygen* vel næppe opgivet før i trediveårskrigenes dage.

Og den gamle danske indflydelse rækker måske endda ind i den situation, at det totale, feudale adelsvælde skal have fået indpas langt senere på *Rygen* end i de fleste andre tyske lande.

- 1479 Alle pommerske lande forenes under hertug *Bugislaw X*.
- 1485 Kong *Hans'* kansler, *Niels Skave* († 1500), bliver biskop af *Roskilde*. I hans tid overgår *Rygen* midlertidigt til bispedømmet *Schwerin*.
- 1490 Lübecks panterettigheder på *Femern* ophæves.
- 1520 I hvert fald indtil dette år hører *Femern* i kirkelig henseende til *Fyns Stift*.
- 1522 Reformationsrøret er nået til *Stralsund*, lutherske billedstormere foretager herfra togter til *Rygen*, hvor bl.a. klosterkirken i *Bergen* udsættes for billedstorm.
- 1528 *Hiddensø Kloster* overfaldes af en pøbelskare fra *Stralsund*, der øver hærværk og afbrænder et af klostrets huse. Under et besøg i *Stralsund* må klostrets abbed redde livet ved en hastig flugt.

Ved Rygens kristning overtog *Roskilde Bispestol* de gamle templers jordegods, som var i Roskildekirkens eje til efter reformationen. Kortet viser bispegodsernes beliggenhed i kongeriget/fyrstendømmet Rygen (sorte cirkler) samt de områder på Rygen, som i middelalderen har været i danske adelsfamiliers eje (skravering).

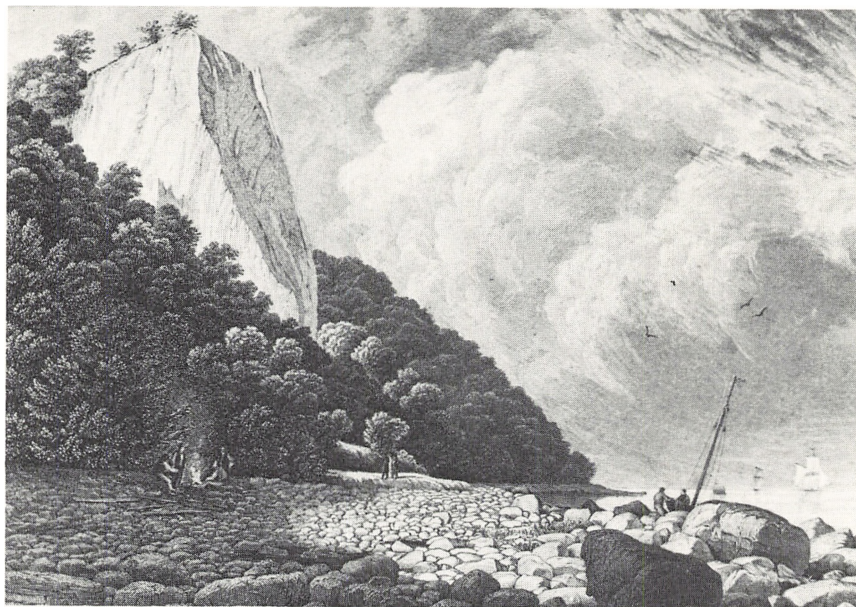
- 1534 En landdag i *Treptow* erklærer den lutherske reformation officielt indført i de pommerske hertugers lande. »Grevens fejde« borgerkrigen, raser i *Danmark*.
- 1535 *Philip I af Rygen* og *Wolgast* forsøger at udnytte den forvirrede politiske situation i *Danmark*, til en løsrivelse af den rygenske kirke fra *Roskilde Bispestol*, men møder her en hårdnakket dansk modstand.

Eldena Kloster sæculariseres, dets indvånere sættes på pension, og klostret med dets jordegods bliver hertugelig ejendom.

- 1536 I Danmark er »Grevens fejde« endt med *Christian III's* sejr. Reformationen indføres officielt i Danmark.
Kong *Christian III* sætter sig bestemt imod løsrivelsen af *Rygens* kirke fra *Roskilde Stift*. Det biskoppelige, rygenske jordegods spiller uden tvivl her en betydelig rolle.
Der opstår et meget spændt forhold mellem de pommer-ske hertuger og Danmark. *Christian III* lader en del fiskesku-der fra *Stralsund*, *Greifswald* og *Anklam* beslaglægge i danske farvande.
- 1538 *Hiddensø Kloster* sæculariseres, hertug *Philip I* og den rygen-ske adel deler jordegodset.
Ved kurfyrst *Johan Friedrich af Sachsen* og landgreve *Philip af Hessens* mellemkomst sluttet et foreløbigt forlig mellem de pommer-ske hertuger og Danmark.
De besluttede pommer-ske skibe frigives, og det omstrid-te bispegods på *Rygen* forbliver dansk ejendom.
Den rygenske kirkes tilhørsforhold er imidlertid stadig meget uklare. Striden herom går videre og antager atter et truende omfang.
- 1543 Kong *Christian III* har blokeret de pommer-ske landes handel og faren for åben krig er overhængende. Det lykkes dog endelig at få et forlig i stand i *Kiel*, hvorefter indtægten af det rygenske bispegods stadig skal tilflyde bispesædet i *Ros-kilde*.
Det omstridte jordegods er bortforlenet til den rygenske adelsslægt *von Barnekow*.
Landprovsten i Ralswiek afløses af en superintendent, som udnævnes af hertugen og godkendes af *Roskilde-bispen*, som tillige er den eneste, som har ret til at afsætte *Rygens* superintendent.

- 1545 Den tidligere fransiscanermunk *Johan Knipstroh*, der både er superintendent for *Wolgast* og *Rygen* forhandler i *København* om den rygenske kirkes forhold.
- 1550 Superintendent *Johan Knipstroh* nedlægger sit rygenske embede, der overdrages til *Johan Feder*.
Fra *Danmark* forlanger man, at den nye superintendent skal modtage dansk ordination.
Da *Feder* begynder at røgte sit kald uden at have opfyldt dette krav, kommer det til en pennefejde mellem ham og *Knipstroh*.
Hertug *Philip af Rygen* afsætter da uden videre *Feder*, der imidlertid rejser til *Danmark*, hvor ordinationen finder sted, og hvor superintendente forpligter sig overfor den danske kirkelov.
Hermed er *Rygens* kirke atter knyttet til *Danmark* og adskilt fra den pommerske generalsuperintendent i *Greifswald*.
En del af *Rygens* præster indfinder sig dog ved nogle pommerske kirkesynoder.
- 1558 *Rygen* bliver atter i kirkelig henseende forenet med *Pommern*, men de danske krav bliver formelt ikke ophævet før o. 1660.
- 1569 Først dette år nedlægges nonneklostret i *Bergen* som cistercienserkloster. Klostret omdannes dog blot til en adelig frøkenstiftelse, og klosterlivet fortsætter på evangelisk-luthersk grundlag med superintendente som klosterforstander.
- 1580 På landdagen i *Odense* modtager de holstenske hertuger *Johan* og *Adolf Femerns* lensfane med den lavendelblå dug og gyldne krone, og sværger lensed til kong *Frederik II*.

- 1618 Tredivårskrigen bryder ud.
- 1625 *Christian IV af Danmark* går ind i Tredivårskrigen, hvor han høster nederlag og forarmelse af sine lande.
- 1627 Borgen *Glambeck* på *Femern* ødelægges af de kejserlige tropper.
Rygen besættes og udplyndres systematisk af de kejserlige, og *Stralsund* belejres.
- 1628 Belejringen af *Stralsund* ophæves, da forenede danske og svenske tropper går til undsætning.
- 1629 Efter freden med den tyske kejser træder *Christian IV* i forhandling med hertug *Bugislaw af Pommern* om køb af *Rygen*, men inden forhandlingerne er afsluttet, okkuperer kong *Gustav Adolf af Sverige* i marts måned øen.
- 1637 Hertug *Bugislaw XIV af Pommern* dør, han er den sidste af det gamle vendisk-pommerske dynasti.
- 1644 En dansk eskadre under *Pros Mundt* bliver knust i et søslag i *Femernbælt* mod en forenet svensk-nederlandsk flåde. Den danske admiral bliver dræbt, og kun tre sønderskudte skibe når hjem til *København*.
Efter søslaget gør svenskerne landgang på *Femern*, hvor landstormen forsøger et forsvar. Kampen koster 70 af øboerne livet.
- 1648 *Rygen* og *Forpommern* indlemmes i Sverige efter den westphalske fred som »*Svensk Pommern*«.
- 1657 Krig mellem *Sverige* og *Danmark*. En dansk flåde gør landgang og hærger på *Rygen*.

Rygens berømte kridtklinter på halvøen Jasmund når deres højeste punkt med »Königsstuhl« 119 m.o.h. (J. W. Brüggemann ca. 1800)

1675 *Danmark* indtræder i den europæiske storkrig, hovedmodstanderen er for Danmarks vedkommende *Sverige*.

Svensk Pommern invaderes af forenede brandenburgske og danske tropper, der indtager landet og belejrer *Stralsund*.

Svenskerne samler en stor troppestyrke på *Rygen*.

1677 Efter mislykkede danske landgangsforsøg året i forvejen, går en større dansk flådeenhed under kong *Christian V* ind i *Prorabugten* på *Rygen* og landsætter en brandenburgsk-dansk hær. De allierede slår svenskerne under grev *Königsmark* ved *Bergen* og driver dem tilbage til *Stralsund* og nogle få befæstede stillinger på *Rygens* sydvestlige del.

Efter at have erklæret *Rygen* for dansk område, forlader kong *Christian V* øen.

Som leder af de tilbageblevne besættelsestropper udnævnes general *Detlef von Ruhmor*.

1678 Rivninger mellem brandenburgere og danskere svækker besættelsestroppernes moral på *Rygen*, og da den svenske general *Königsmark* gør udfald fra *Stralsund*, lider de allierede et knusende nederlag.

Efter 4 dages kampe er svenskerne atter herre på øen. 5000 mand tages til fange og mange bliver dræbt, blandt dem den danske general *von Ruhmor*.

Senere på året vender de allierede imidlertid tilbage. En dansk flåde på 300 fartøjer landsætter 11-12000 mand bran-

Hansestaden *Stralsund* set fra *Rygen* ca. 1800.

denburgske og danske tropper under ledelse af kurfyrst *Friedrich Wilhelm af Brandenburg* og erobrer på 4 dage øen tilbage.

Brandenburgerne overlader herefter *Rygen* til danskerne.

1679 Ved freden i *St. Germain* får *Sverige* *Rygen* tilbage.

1702 Den rygenske linie af den gamle fyrsteslægt *Putbus* uddør. Dens godser og privilegier overgår til den danske gren, (*Podebusk*), af slægten.

1709 *Danmark* går ind i den »store nordiske krig«.

1711 Danske kaperskibe truer *Hiddensø* ved *Rygen*.

Sachsiske, russiske og danske tropper belejrer det svenske *Stralsund*.

Flere svensk-danske søtræfninger ved *Rygen*.

1714 Kong *Karl XII af Sverige* dukker op i *Stralsund* efter sit lange ridt tværs over Europa fra *Tyrkiet* og tager selv kommandoen over de svenske styrker.

1715 *Friedrich Wilhelm I af Preussen* slutter sig til de danske styrker i *Svensk Pommern*.

En dansk flåde på 15 krigsskibe og over 400 transportfartøjer landsætter en allieret hær på ikke mindre end 20.000 mand ved landsbyen *Gross-Stresow* på *Rygen*.

Den langt mindre svenske armé under *Karl XII* bliver slået, kongen selv såret, men undkommer til det belejrede *Stralsund*, hvorfra det lykkes ham i hemmelighed at flygte hjem til *Sverige*.

1716 *Svensk Pommern* med *Rygen* kommer under dansk forvaltning ledet af generalguvernør von *Dewitz*.

- 1717 *Malte von Putbus* udnævnes til preussisk rigsfyrste.
- 1720 Kong *Frederik IV af Danmark* bekræfter de erobrede landes love og privilegier, men ved freden i *Frederiksborg* afstår *Danmark* atter *Rygen* og *Pommern* til *Sverige*.
- 1807 *Malte von Putbus II* udnævnes til svensk rigsfyrste.
- ca. 1806-1813 Under Napoleons-krigene besættes *Rygen* skiftevis af franske, tyske, hollandske, russiske og engelske tropper.
- 1813 Fyrst *Malte von Putbus* bliver udnævnt til vice-guvernør over *Rygen*.
- 1814 Freden i *Kiel* mellem *Danmark* og *Sverige – England*.
Danmark mister *Norge* og *Helgoland*, men får, som en slags kompensation, *Svensk Pommern* og *Rygen*.
- 1815 *Preussen* ønsker at overtage det tidligere *Svensk Pommern* og efter forhandlinger med *Frederik VI* går sagen i orden.
I stedet for *Rygen* og *Forpommern* får den danske konge overladt det lille fyrstendømme *Lauenborg*.
- 1848 Slesvig-Holstenske krig.
En dansk flådeafdeling lægger ind i *Femernsund*. Flådechefen går i land med to mand for at udspejde befolkningens nationale sindelag. Den danske kommandørkaptajn bliver da taget til fange af en slesvig-holstensk-sindet baron, og bliver bragt til *Rendsborg*. En af de danske matroser bliver dræbt under episoden.
Den danske flådeafdeling besætter herefter *Femern*.
- 1853 *Rygen*. Den såkaldte »biskopsrug«, en kirkelig afgift, som oprindelig skulle ydes til *Roskilde Bispestol*, bliver ophævet,

og hermed en sidste mindelse om *Rygens* afhængighed af *Sjællands* biskop.

- 1864 Preusserne indtager *Femern* den 15. marts. To dage senere står en mindre søtræfning mellem danske og preussiske skibe udfor *Jasmund* på *Rygen*.
- 1867 *Femern*, der inden erobringen i 1864 administrativt hørte til *Sønderjylland*, kommer under *Preussen*.
- 1945 I februar og marts hjælper kaschubiske landsbyboere en kommando af koncentrationslejr-fanger med levnedsmidler. *Kaschuberne*, der er fjendtligt indstillet overfor nazisterne, må yde hjælpen delvis illegalt.
Ved denne indsats hjælper de vendiske kaschuber danske Stutthof-fanger, der befinder sig i fangetransporten, til at overleve, indtil de befries af russiske tropper.
- 1972 Dronning *Margrethe II* afskaffer titlen »de venders« og sletter den vendiske lindorm af det danske kongevåben.

Mindesmærker

De synlige historiske minder fra vendertogenes tid er i virkeligheden mange, både i *Danmark* og i *Venden*.

Middelalderen igennem var kontakt og konfrontation mellem vendisk og dansk ganske mærkbar, naboskabet med venderne måtte altid for danerne føles som en uundgåelig politisk realitet.

I *Danmark* møder man først og fremmest minder i form af de borganlæg, som opførtes til værn mod de vendiske flådetogter til *Danmark*. Disse borge lå stort set som en kæde fra øst til vest, tværs over de danske sunde og bælder.

I *Venden* falder de ofte kæmpemæssige, vendiske borgvolde stærkest i øjnene, men også kirker og klostre, opført i *Vendens* »danske« tid er bevaret.

Nedenstående liste over nogle af de vigtigste, eksisterende mindesmærker i forbindelse med de vendisk-danske relationer i middelalderen kan i grove træk vejlede interesserede, der ønsker ude i landskabet at opsøge og opleve minder og levn fra venderpolitikens dage.

Altenkirchen: Ældste kirke på *Rygen*, af »dansk« oprindelse, bygget af tegl. Interessante bygningsdetaljer og inventarstykker. Indmuret i våbenhuset den såkaldte »Svantevitsten« en middelalderlig, vendisk gravstele med mandsfigur i relief.

Arkona: Den store borgvold med lave grave over det stejle forbjerg, betydeligste fortidsminde på *Rygen*. Skrå portåbning gennem volden. Tempelborgen let genkendelig fra *Saxos* beretning om belejringen 1169.

Bergen, Rygen: Cistercienserindekloster grundlagt af fyrst *Jaromar I* 1193 med nonner fra *Roskilde*. Den statelige klosterkirke, *Marienkirche*, formentlig bygget af munke fra *Esrom* eller *Sorø* er, i noget ombygget tilstand, bevaret. I kirkens ydermur indmuret en vendisk gravstele med mandsfigur i relief.

Colbaz, Szczecin, Polen: Cistercienserkloster grundlagt fra *Esrom Kloster* 1175. Den store klosterkirke og dele af klostret er bevaret.

Dargun, Mecklenburg: Cistercienserkloster, grundlagt fra *Esrom Kloster* 1172, men forladt af sine indvånere under krigshandlinger i 1179. Siden atter beboet, men nu af munke fra *Doberan*. De til nutiden bevarede dele af klostret er blevet ramt af ildsvåde i 1947.

Doberan: Betydelige partier af det tyske cistercienserkloster er bevaret, først og fremmest den store gotiske klosterkirke. Blandt kirkens rige inventar findes dronning *Margrethe Sambiria Sprænghests* gravmæle. Desuden bl.a. gravmæle over den svenske konge *Albrecht af Mecklenburg*.

Dänholm: Den lille ø i Strelasund, der i dag krydses af brodæmningen til *Rygen* kaldtes i middelalderen af danerne *Strelø* og benyttedes adskillige gange som base af de danske ledingsflåder under togterne til *Rygen*.

Dänisch Wieck: I middelalderen dobbelt landsby m. vendisk og dansk befolkning. Nu forsvundet dansk kirke, fundament formentlig under nuv. landsbykirke.

Esrom: Det i 1153 stiftede *Esrom* cistercienserkloster blev ordenens åndelige center i *Danmark*. Herfra grundlagdes direkte eller indirekte 12 nye cistercienserklostre, 6 i *Danmark* og 6 i *Venden*. En enkelt af klostrets bygninger er bevaret.

Falster: Stednavne: *Korselitze* (Sdr. Alslev s.) *Jerlitse* (Væggerløse s.). *Nykøbing Slot:* Residens for enkedronning *Margrethe Sambiria Sprænghest*, frue til *Estland*. Ruin af et tårn er bevaret. *Virket:* (Se Falsters Virke).

Falsters Virke: Fra landsbyen *Virket* til langt ind i *Hannenov Skov* lave rester af en vældig folkeborg, hvor landsfolket kunne søge tilflugt under vendiske angreb på *Falster*. Mindsten i *Hannenov Skov* ved voldresterne.

Femern: Stednavne: *Puttgarden* (slavisk: »Bygden under borgen«)

Glambeck: (»V. dybet«) *Glambeck* borggruin syd for *Burg*, borgen oprettet af danerne som »guvernørsæde« på *Femern*, formentligt udgangspunkt for danske flådetogter mod *Vagrien* (Bramnæs).

Gl. Rye: (Midtjyll.) I *St. Søren's Kirke* ligsten over biskop *Svend af Århus*. Tekst: Her er begravet den ærværdige mand, fader i Christus, hr. *Svend, korsfarer, biskop, den ærværdige grundlægger af Øm Kloster* i det Herrens år 1183 (året for biskoppens testamente), hvis sjæl hviler i fred. Biskoppens grav findes i det nærliggende *Øm Kloster*.

Gartz: Kong *Tetislaws* borg på *Rygens* sydlige del (*Karentia*), Kolossalt stort, velbevaret voldanlæg umiddelbart s. for *Gartz* by.

Gottorp: I det slesvig-holstenske Landsmuseum på *Gottorp Slot* en god og anskueligt opstillet vendisk afdeling.

Grønsund: Sædvanligt samlingssted for de danske ledingsflåder på vendertog. Især i *Fanøfjord* på *Møn*. Men også *Masnødø* og andre steder langs sundet var til tider flådens basis.

Hiddensø: Den lange ø vest for *Rygen* sædv. samlingssted for den danske ledingsflåde efter færden over *Østersøen*.

I landsbyen *Kloster* rester af cistercienserkloster grundlagt af fyrst *Wizlaw II af Rygen* o. 1297.

Kalundborg: Rester af *Esbern Snares* borganlæg, samt den femtårnede kirke.

Korsør: Det 23 m. høje borgtårn fra 1150 har sammen med *Valdemar d. Stores* borg på *Sprogø* og *Nyborg Slot* dannet en forsvarslinie mod vendiske flådeangreb i *Storebælt*.

København: Stednavne: *Jarmers Plads* og *Jarmers Tårn*, stedet for fyrst *Jaromar II's* indtrængen under hans erobring af *København* 1259.

Absalons Borg: Ruiner af borgen i museumsrummene under *Christiansborg Slotsplads*.

Lolland: En række stednavne af vendisk oprindelse synes at fortælle om en vendisk bosættelse på øen. Hovedparten af disse stednavne er sammensat af et personnavn med den slaviske diminutiv-endelse »- ici« eller »ovici«, der i tidens løb er blevet til »itse«. Stednavnene er: *Tillitse* (Tillitse S.), *Binnitse* (Hillested S.) *Kuditse* (Arninge S.) *Billitse* (Olstrup S.) *Kramnitse* (Gloslunde S.) samt *Vindeby* (Venderby).

Nyborg Slot: Slottet grundlagt af *Knud Prislawsøn* ca. 1170 som værn mod de østlige venders flådemagt.

Oliva v. Gdansk, Polen: Cistercienserkloster grundlagt som datterdatter af *Esrom* af den kaschubiske knees *Sambor* i 1186. Kloster og kirke bevaret. Vendisk (kaschubisk) museum.

Putbus, Rygen: Sæde for fyrsterne af *Putbus*. Fyrsteslottet nedbrudt, men den klassicistiske by og den prægtige af *Wilhelm von Humbolt* anlagte »engelske« park udgør et harmonisk miljø omkring den gamle fyrsteresidens.

Ralswiek, Rygen: I skolebygningen levn af den gamle danske landprovstegård. Landprovsten var Roskildebispens stedfortræder på *Rygen*.

Ringsted: I benedictinerens *St. Bendts Kirke* 21 fyrstelige grave af Valdemarernes slægt, heriblandt *Hellig Knud Hertug (Lavard)*, *Valdemar I d. Store*. *Knud IV »den Sjette«* og *Valdemar II Sejr*.

Rugård, Rygen: *Jaromar I's* borg. Stor dobbelt borgvold m. nyere udsigtstårn, »Ernst Moritz Arndt Turm«, hvorfra man kan overskue størsteparten af *Rygen*.

Rygen: På øen *Rygen* findes om ved 25 vendiske borgvolde, hvoraf de vigtigste her nævnes særskilt, ligesom de vigtigste »danske« kirker. *Rygen* vil, ihvert fald for danske, være det mest interessante område med minder fra venderpolitikens dage. Hundreder af vendiske stednavne, hvilket tillige gælder for *Mecklenburg* og *Pommern*.

Sagard, Rygen: »Dansk« teglstenskirke.

Schaprode, Rygen: »Dansk« teglstenskirke. Strædet indenfor øen *Oie* skal iflg. Knytlingesaga af *Valdemar d. Store* være benyttet som midlertidig flådehavn.

Schwerin: Vendiske samlinger på museet.

Segeberg, Holsten: Det knapt hundrede m. høje gipsbjerg med gruber og huler, stedet for *Knud Lavards* blokhusfæstning.

Sorø: I klosterkirken, som er *Hvideslægtens* gravkirke findes en mængde gravminder fra vendertogenes dage. *Biskop Absalons*, *Esbern Snares* og drost *Henning Podebusks* grave.

Absalons dækket af en fornem sengotisk ligsten. Gravminder for kongerne *Christoffer II*, *Valdemar IV Atterdag* og *Oluf*.

Stralsund: I den af fyrst *Wizlaw I af Rygen* i 1234 grundlagte tyske Hansestad findes en mængde gamle bygninger og fæstningsværker bevaret. Byområdet er fredet. Bemærkelsesværdige er de tre større middelalderlige kirker og det smukke dominikanerkloster, som danner rammen om byens museum, med bl.a. vendiske samlinger under nyopstilling, desuden gode byhistoriske udstillinger, bl.a. omkring fredsslutningen i *Stralsund* 1370 mellem *Valdemar Atterdag* og *Hansestæderne*.

Sønder Vissing, (*Midtjyll.*): Runesten i kirken rejst til minde om *Harald I Blåtands* svigermor, knees *Mistivoi af Obotritiens* gemalinde. Stenens tekst lyder: »*Tove*, *Mistives* datter, *Harald den Gode Gormssøns* kone lod gøre mindesmærke efter sin moder«.

Tåsinge: Stednavnet *Vindeby* kan muligvis ligesom på *Lolland* tolkes som »Venderby«. Ved *Eckernførde* i *Sydslesvig* findes ligeledes et »*Windeby*«.

Vilmnitz, *Rygen*: »Dansk« teglstenskirke. Inde i kirken 1700-tals sarkofager m. dansk indskrift fra den danske gren af *Putbusslægten* (*Podebusk*).

Vordingborg Slot: Slottet oprindeligt anlagt af *Valdemar II d. Store*, som døde her i 1182.

Litteraturliste

- Adam af Bremen: De hamburgske Ærkebispers Historie. Overs. C. L. Henriksen, Kbhvn. 1930.
- Andersson, J. M.: Erik Menved och Venden. Studier i dansk utrikespolitik 1300-1319. Lund 1954.
- Arup, Erik.: Danmarks Historie. Kbhvn. 1926.
- Balslev, L.: Sorø Kirke. Kbhvn. 1961.
- Erslev, Ed.: Den Danske Stat. Kjbhvn. 1855-57.
- Fründt, Edith.: Zisterzienserkloster Doberan. Berlin 1967.
- Garner, H. N.: Atlas over danske klostre. Kbhvn. 1968. De venders. Århus 1972.
- Hamann, C.: Die beziehungen Rügens zu Dänemark von 1168 bis zum aussterben der einheimischen rügischen Dynastie 1325. Greifswalder Abh. z. Geschichte des Mittelalters. Greifswald 1933.
- Hannestad, K.: Digteren Saxo. Kron. Pol. Kbhvn. 9.3.1968.
- Helmold: Præsten Helmolds Slavekrønike. Overs. P. Kirkegård, Kjbhvn. 1881.
- Heyden, D. Hellmuth.: Die Christianisierung Rügens vor achthundert Jahren. Kron. »Die Kirche«, Årg. 23.no. 20 og 21. Berlin/Greifswald 1968.
- Holstenerpræstens Krønike. Overs. Anna Hude. Kbhvn. 1903.
- Hoogeweg, H.: Die Stifter und Klöster der provinz Pommern. Stettin 1924-25.
- Jankuhn, H.: Geschichte Schleswig-Holsteins. Die Frühgeschichte. Abschn. B. Slawen. Slesvig 1955.
- Knudsen, Jørgen.: DDR, vort ukendte naboland. Kbhvn. 1969.
- Kornerup, J.: Om Esrom Klosters Forbindelser med Venden og de arkitektoniske spor deraf. Årb. f. Nord. Oldkyndighed og Historie. Kjbhvn. 1881.
- Kramm, H. J.: Rügen, ökonomisch – geographische Excursionen. Gotha/Leipzig 1968.
- Larsen, S.: Saxo Grammaticus, hans Værk og Person. Årb.f. Nord. Oldkyndighed og Historie. Kbhvn. 1925.
- Lehmann, Heinz.: Rügen, Sagen und Geschichten. Schwerin 1967.
- Lundbye, Peter.: Valdemar Atterdag. Kbhvn. 1932.
- Løffler, J. B.: Kirkerne i Altenkirchen og Schaprode på Rügen. Årb. f. Nord. Oldkyndighed og Historie, Kjbhvn. 1878.

Kap Arkona, Rygen, ca. 1800.

van der Meer, Frédéric.: Atlas d' l'Ordre Cistercien. Bruxelles/Amsterdam 1965.

Miehe, Käthe.: Hiddensee. Rostock 1961.

Nielsen, Martin.: Rapport fra Stutthof. Kbhvn. 1952.

Ohle, Walter.: Die Marienkirche zu Bergen/Rügen. Berlin 1967.

Ohle, Walter und Baier, G.: Die Kulturdenkmale des Kreises Rügen. Leipzig 1966.

Olsen, Olaf.: Hørg, Hov og Kirke. Kbhvn. 1966.

Petzold, Rudolf.: Die Bäderküste Rügens. Leipzig 1966.

Reygers, Leonie.: Die Marienkirche auf Rügen und ihre Beziehungen zur dänischen Backsteinsarchitektur. Greifswald 1934.

Saxo Grammaticus:

Saksnes Danesaga. overs. J. Olrik. Kbhvn. 1925.

Danmarks Krønike. overs. N. F. S. Grundtvig. Kbhvn. 1855/Kbhvn. 1962.

Szacherska, Stella Maria: The political role of the Danish monasteries in Pomerania 1171-1223. Mediaeval Scandinavia 10. 1977.

Schuchardt, Carl.: Arkona, Rethra, Vineta. Berlin 1926.

Steenstrup, J. C. H. R.: Venderne og de Danske før Valdemar den Stores tid.
Kbhvn. Univ. Festskrift. Kbhvn. 1900.

Trap: Danmark, Maribo Amt. 5. udg. Kbhvn. 1955.

Trap, J. P.: Hertugdømmet Slesvig. Kbhvn. 1864.

Treimer, Karl.: Die Westslawen. Die neue grosse Völkerkunde. V/H. A. Bernat-
zik. Frankfurt/Main 1954.

Wehrmann, Martin.: Geschichte der Insel Rügen. Greifswald 1923.

Wiepert, Peter.: Insel Fehmarn, Die Krone im blauen Meer. Burg 1961.

H. N. Garner
Konge, Knees og Bisp
er sat med Bembo antikva
hos Text Fotosats I/S
og trykt hos Poul Kristensen
Herning 1984
ISBN 87-7468-150-8

POUL KRISTENSENS FORLAG